

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

De Ivstitia Et Ivre ceterisq[ue] Virtutibus Cardinalibus

Lessius, Leonardus

Antverpiæ, 1632

Capvt XX. De Mutuo & Vsura.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-72459](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-72459)

CAPVT VIGESIMVM.

De mutuo & usura.

D.Thomas q.78.

Constat Dubitationibus 24.

Vnde usura dicitur.

NOTANDVM est, lucrum usurarium vocari *usuram*, eò quòd ex *usura*, id est, *usu* pecuniæ alteri mutuatae proueniat. *usura* enim idem valet quòd *usus*: dicimus enim Latine, habere *usuram* huius lucis, *usuram* breuissimi temporis. & Cicero, *Natura dedit usuram vite, sicut pecunia*. Hinc factum est vt lucrum ex *usura* seu *usu* pecuniæ proueniens, *usura* vocetur. Idem lucrum vocatur etiam *scenus*, quasi quidam *scenus* pecuniarum, & Græcè *τόκος*, id est, partus. de quo vide pulchra apud Ambros. l. de Tobia c. 12. & 13. & Basil. Homil. 2. in Psalmum 14. qui dicunt *usuram* vocari *scenus* & *τόκος*, quòd cum pecunia sit natura sua maxime sterilis, tamen industria auarorum, vincat fecunditate omnia viuientia.

Tōkos.

2. Notandum Secundò, hæc nomina non semper accipi in malum; vt Deuter. 29. *Fenerabis gentibus multis, & a nullo scenus accipies*, id est, mutuabis. Ecclesiastici 29. *Fenerare proximo tuo in tempore necessitatis*. Similiter apud profanos Scriptores sæpè pro iusto lucro seu interesse accipiuntur.

DVBITATIO I.

Quid mutuum.

Notandum est, nomen *mutuum* aliquando accipi pro re ipsa, quæ cadit in contractum mutationis; vt cum dicimus dari vel reddi *mutuum*; aliquando pro ipsa mutatione; quo modo hic loquimur de mutuo, & potest sic describi: *Mutuum est traditio rei, numero, pondere vel mensura constantis, facta eo animo, vt statim fiat accipientis, cum obligatione vt similis specie & bonitate restitatur*. colligitur ex Institut. tit. Quibus modis re contrah. obligat. & 7. Si certum petetur; L. 2.

Mutuum quid.

Explico singula. *Est traditio*; quia mutuum perficitur traditione, sicut donatio, commodatum, depositum, hinc excluduntur contractus qui verbis perficiuntur; vt emptio, venditio, locatio, conductio, & similes.

4. *Rei, numero, pondere vel mensura constantis*; quia mutui obligatio in his rebus consistit, quæ numero, pondere, mensuræ constant; vt in vino, oleo, frumento, pecunia numerata, ære, argento, auro; vt habetur Institut. Quibus modis re contr. oblig. in principio, & d. l. 2. 7. Si certum petetur. Non dico *usu consumptibilis*; quia si tibi mutuum libram æris vel argenti, est verum mutuum, vt patet ex locis citatis; non tamen rei istius *usus*, est consumptio vel alienatio. Vnde non est verum, quod ait Nauarrus cap. 17. num. 206. mutuum reperiri in solis rebus quæ *usu* consumuntur; etsi verum sit, vt plurimum in his reperiri. Dicuntur autem *usu consumi*, quarum *usus* est consumptio; (vt oleum, vinum) vel alienatio (vt pecunia.) Hæc res

dicuntur à Iurisperitis *accipere functionem* (vt patet L. 2. 7. Si certum pet.) quia vna potest fungi vice alterius, vt frumentum; frumenti; pecunia, pecuniæ; vt colligitur ex eadem lege. Similiter non est propriè mutuum, si quis alteri det ouem vel bouem; recepturus aliam ouem vel bouem: quia hæc non constant pondere, numero vel mensura. vnde etiam non solemus dicere, Mutua mihi vnam ouem. sed potiùs est contractus innominatus, Dabo vt des. sicut si quis det sacculum pecuniæ vt alium recipiat similem; non est mutuum, sed contractus innominatus; vt inquit Glossa Institut. supra in principio.

Eo animo; &c. quia *mutuum* dicitur quasi ex meo tuum; ita enim à me tibi datur, vt ex meo tuum fiat; vt habetur Institut. supra, & d. l. 2. supra.

Cum obligatione; quia hæc traditio non habet rationem mutationis; nisi cum obligatione fiat. hinc excluditur donatio.

Vt similis in specie; si enim reddenda si res alterius speciei, non erit mutuum; sed permutatio: si verò eadem numero, non erit etiam mutuum; sed commodatum, vel depositum. Itaque ad rationem mutui requiritur vt mutuatarius obligetur reddere rem similem secundùm speciem; vt autem seruetur æqualitas, debet esse paris bonitatis.

DVBITATIO II.

Vtrum aliqui ex mutuo non obligentur.

Respondeo, Omnes, qui possunt contrahere, *lure naturæ* ex mutuo obligari; nisi priuilegio iuris positui eis concessum sit vt in certis casibus non obligentur, vel certè obligationem possint elidere exceptione. Tale autem priuilegium concessum est *filio familias, Ecclesiæ, civitatibus, & minoribus*.

Ac Primò quidem *filio familias*, qui est sub patria potestate, si mutuum pecuniam absq; consensu patris acceperit, non tenetur in effectu ad restitutionem; ne post mortem quidem patris; quia potest opponere mutuatori exceptionem Senatusconsulti Macedoniani, quo concessum est ei, vt non teneatur soluere, vt docet Gomezius tom. 2. cap. 6. num. 2.

Filiusfamilias.

Vbi notandum Primò, Huius Senatusconsulti occasionem dedisse quemdam Macedonem *scenatorum*. hic Romæ filiofamilias petentibus pecuniam mutuabat, qui postea oppressi ære alieno, vitæ parentum insidiabantur, vt hereditate potiti, possent soluere. quam ob causam Senatusconsulto cautum fuit, vt si quis filiofamilias mutuum pecuniam dedisset, ei non daretur actio, petitioque, ne quidem post mortem patris, vt habetur L. 1. 7. de S. C. Macedoniano.

S. C. Macedoniam.

Notandum Secundò, Quamuis verbis huius Senatusconsulti solum videatur tolli obligatio civilis:

Eriam naturalis obligatio tollitur.

uilis: (quod multi DD. tenent, est que satis probabile) tamen probabilius est quod etiam tollatur obligatio naturalis, ita ut in foro conscientie non teneatur unquam tale mutuum restituere, si velit hoc privilegio uti. ut docet Gomezus supra, ex Innocentio in cap. Quia plerique, de immunitate Ecclesiarum, & ex communi sententia DD. & Molina disp. 301. idque statuit lex, tum in poenam eorum qui talibus mutuant; tum ut omnis occasio machinationis prave contra parentes, filiis præscinderetur. unde etiam huic privilegio non potest filius renuntiare; quia magis est in favorem parentum, quam ipsius. Si tamen filius iuravit se soluturum, tenebitur solvere, saltem post mortem patris, quando commodè poterit. quia semper iuramentum in alterius favorem factum servandum est, quando absque peccato servari potest, ut patet ex dictis supra cap. 17. Dub. 7. Potest tamen huius iuramenti peti relaxatio à Prælato: quia in fraudem legis appositum est; & aliàs lex facillè redderetur inutilis: eaque obtenta poterit non solvere.

9 Si iuravit solvere.

10 Notandum Tertio, Hanc exceptionem competere non solum filios familias, sed etiam filias familias, & parentibus eorum, & heredibus, & fideiussoribus eorum, ut patet L. 7. & 9. de S. C. Macedon. Gomezus supra.

11 Aduerte tamen, esse multos casus, in quibus filius tenetur. Primo, Si habet bona castrensia vel quasi castrensia. Secundo, Si publicè putabatur sui iuris. Tertio, Si accepit mutuum non pecuniam sed rem aliam, ut triticum, vinum, & similia, (nam lex solum loquitur de mutuo pecuniario) nisi id fecerit in fraudem legis, ut inde constaret pecuniam. Quarto, Si pecunia versa sit in utilitatem patris. Quinto, Si pater debuisset eam secundum rectam rationem suppeditare. ut si filius absens causa studiorum, accipiat mutuum necessarium ut viuat, ut emat libros necessarios, ut soluat didacta. vide Gomezium supra.

11 Exceptio- nes, quibus filius te- netur.

12 Secundo, Si Ecclesia vel cause pie mutuum datum sit, & dubitetur postea, num pecunia illa versa sit in eius utilitatem: non tenetur Ecclesia vel locus pius solvere, nisi creditor probet in utilitatem eius pecuniam illam versam esse. Ita habetur in Authent. Hoc Ius porrectum. C. de sacrosanctis Ecclesiis, quæ translata est in Ius Canonicum, 10. q. 2. Idem dicendum, si mutuum datum sit oppido, ut patet L. Civitas. 27. 7. Si certum petetur.

12 Ecclesia.

13 Aduerte tamen, si Prælati cum consensu Capituli, mutuum nomine Ecclesiæ accepit, & possit solui absque alienatione rerum immobilium Ecclesiæ, solui debere, etiam si creditor non probet pecuniam in Ecclesiæ utilitatem versam fuisse. Ratio est, quia ad alienationem rerum mobilium, non est opus ut constet illam Ecclesiæ esse utilem. quare cum Prælati cum Capitulo habeant plenam administrationem, possunt hæc in hoc casu alienare. Si verò solui non possit absque alienatione bonorum immobilium; tunc creditor debet probare: quia hæc alienatio non est valida, nisi constet illam esse necessariam vel utilem Ecclesiæ; & in hoc casu intelligenda est ista Authentica.

Oppidum.

14 Si particularis aliquis administrationi Ecclesiæ vel pij loci deputatus, mutuum nomine illius loci accepit, debet creditor probare esse conuersum in illius utilitatem; nisi tali administratori concessum fuerit tantam summam accipere, vide hac de

re fusè apud Panorm. in cap. Quod quibusdam, de fideiussionibus, & Molinam disp. 300.

Tertio, Si tutor nomine pupilli, vel curator nomine minoris mutuum accepit, non tenetur ille postea etiam maior factus solvere, nisi creditor probarit id in eius utilitatem esse conuersum. Ita communiter DD. ex L. 3. C. Quando ex facto tutoris.

15 Minor.

In his tamen casibus datur actio aduersus eum, qui nomine alterius mutuum petierit.

Quarto, Si aliquis minor 25. annis mutuum accepit, & inde se læsum deprehenderit, ut quia pecuniam inutiliter consumpsit; potest petere restitutionem in integrum, ut non teneatur, nisi quatenus inde factus est locupletior. ut dictum est cap. 17. Dubit. 9. & docet Gomezus tom. 2. cap. 14. numero 2.

16

17

Restitutio conceditur.

DUBITATIO III.

Quid sit usura.

Notandum est, hoc nomen in præsentis negotio accipi tripliciter, Primo, Pro lucro usurario. Secundo, Pro contractu usurario unde hoc lucrum. Tertio, Pro voluntate sic contrahendi. Si accipiatur primo modo, sic definiti potest, Usura est lucrum immediate ex mutuo proveniens. Lucrum vocatur acquisitio rei supra sortem pecunia æstimabilis, & aliàs indebita. unde si mutuum tibi mille, ut definas iniquè nocere, ut solvas debitum, ut reddas depositum, non erit usura; quia nihil acquiro supra sortem, nisi quod alio titulo mihi erat debitum. si mutuum ut consequatur amicitiam vel favorem, non erit usura, quia amicitia non æstimatur pecuniâ, & quamvis fauor magni æstimetur in electionibus & suffragiis; si tamen non intendas obligare, sed solum allicere, nulla erit usura, ut statim constat.

18

Usura.

Lucrum.

Immediatè, quia debet hoc lucrum provenire ex vi pacti mutationis. si enim immediatè proveniat ex amicitia vel gratitudine, vel ex spe alliciendi mutuante ad continuandum mutuum, non erit usura. ut autem censetur ex vi mutui provenire, requiritur ut mutuator intenderit mutuatarium ex vi pacti mutationis obligare obligatione stricta seu iustitiæ, qualis per pacta induci solet; vel certè ut mutuatarius putet hanc mutuantis fuisse mentem.

19

Ex vi mutui.

Ex mutuo proveniens. si enim vendas rem tuam supra iustum pretium, lucraris quidem, sed hoc lucrum non est usura, quia provenit non ex vi mutui, sed ex iniqua venditione. Idem dicendum de locatione, conductione, & similibus contractibus. unde talis non incurrit pœnas usurariorum.

20

Aduerte tamen, nihil referre, sitne mutuum illud, ex quo tibi lucrum obuenit supra sortem, expressum, (ut cum aliquis expressè mutuavit;) an implicitum; ut cum vendit rem pluris iusto, ob dilationem solutionis; aut emit minoris iusto, ob anticipationem: dum enim venditor concedit dilationem, implicitè illi mutuatur pretium usque ad tempus solutionis: & dum emptor anticipat solutionem, implicitè mutuatur usque ad tempus traditionis rei emptæ. unde lucrum hinc proveniens est usurarium.

21

Mutuum expressum.

Implicitum.

Ex his facillè intelligitur quid usura pro contractu

22

ctu

Usura pro contractu & voluntate.

ctu & pro voluntate. *Usura* enim pro contractu nihil est aliud, quam mutuatio expressa vel implicita, cum pacto reddendi aliquid supra sortem ratione mutui. *Pro voluntate*, est voluntas capiendi lucri supra sortem ex vi mutui, quam definitionem explicat Couarr. lib. 3. variar. c. 1. num. 2.

DUBITATIO IV.

Quo iure sint prohibita usurae.

D. Thom. quest. 78. art. 1.

23 **S**uppono, *usuras* (id est contractus usurarios, & acquisitionem lucri ex his contractibus) esse prohibitas: imò haereticum esse; dicere, usuram non esse peccatum, vt definitum est in Concilio Viennensi, & habetur Clement. vnica, tit. de usuris, §. vlt. & colligitur ex multis Scripturae locis. Est contra Carolum Molinæum, qui in tractatu de commerciis n. 7. r. r. & alibi, probat usuras moderatas, quas Ius civile permittit. vide Nauarr. comment. de usuris, num. 11.

24 Sed difficultas est, quo iure sint prohibita. Quidam enim existimant, solo iure positivo interdictas esse. Ita Abul. in cap. 25. Math. q. 171. & 172. Sed dicendum est, non solum iure positivo (diuino & humano) sed etiam naturali illicitas esse: est communis sententia Theolog. & Canonistarum, vt videre est apud Couarr. lib. 3. variar. cap. 1.

Iure diuino vetita.

Quod *iure diuino*, patet Psalmo 14. vbi dicitur, *eum, qui pecuniam suam non dedit ad usuram, habitaturum in monte sancto Domini*, vbi indicatur, eum qui dedit ad usuram, non habitaturum. Ezech. 18. dicitur de eo qui dedit ad usuram, quod non viuet. denique Luc. 6. *Benefacite & mutuum date, nihil inde sperantes*, nempe vltra sortem, vt pleriq; DD. Scholastici, & Urbanus III. c. Consultuit. de usuris, hunc locum explicant. Et quamuis videatur Dominus ibi tradere consilium perfectionis Christianae, vt beneficium proximo, eique mutuum demus, etià nullum simile beneficium ab ipso speremus: tamen ille etiam sensus est probabilis, & colligi potest ex illis verbis, argumento à maiori; vt inquit Sotus lib. 6. q. 1. art. 1.

Iure Canonico.

25 Quod etiam *iure Canonico*, patet ex Decreto causa 14. q. 3. & 4. & ex Decretalibus toto titulo de usuris. & ex 6. Decretalium eodem titulo. & Clement. de usuris.

Iure naturali.

26 Deinde quod etiam *iure naturali* sint illicita, probatur; quia est contra Ius naturae; vt idem bis seu duplici pretio vendatur. Item vt vendatur id, quod non est vendentis: atqui is qui usuras accipit, vendit idem bis, & vendit id quod non est suum: ergo peccat contra Ius naturae. Minor probatur, quia qui usuras accipit; vel accipit eas pro sorte, & sic pro eadem re duplex pretium accipit, nempe summam sorti aequalem, & praeter ea usuram; vel accipit eas pro vsu sortis, & sic vendit alteri vsum rei non suae, sed ipsius: nam per mutuum transfertur dominium in mutuatarium, & consequenter etiam vsus rei. Item vsus rei illius non distinguitur à substantia rei, si aestimationem spectes: nam vsus illius est alienatio, & quasi consumptio substantiae: ergo pro vsu rei, & pro substantia rei non potest distinctum pretium accipi. vide Couarr. supra numero 5. vbi adfert testimonium Aristotelis, Plauti, Catonis,

Ciceronis & Aristophanis contra usuras.

Dices, Non desunt alij tituli usurariis, ratione quorum videntur posse accipere supra sortem; vt ratione temporis, quo alter pecunia vitur: ratione obligationis, qua se obligat ad non repetendam sortem intra certum terminum: ratione carentiae pecuniae, quia interim priuat se facultate ea vtendi: denique ratione laboris mutuandi, scribendi, numerandi.

27 *Qui tituli possint obtemdi.*

Resp. Titulum, quo usura accipitur; proprie esse vsum pecuniae ad certum tempus concessum: ceteri tituli proprie & per se non sunt usurarij, sed tantum quatenus implicite in illum recidunt: quod fit, dum exceditur in aestimatione. Itaque ratione temporis nihil accipi potest, quia hoc nihil esset aliud quam accipere ratione vsus tanti temporis. Ratione laboris scribendi & numerandi dum datur & restituitur mutuum, aliquid exigi potest, vt docet Siluester ex Hostien. v. Usura. r. nu. 32. & Nauarr. cap. 15. nu. 209. ratio est; quia hoc totum fit in gratiam mutuatarij, estque nauatio operae pretio aestimabilis. si tamen iusta aestimatio excedatur, praesumetur usura.

28 *Labor numerandi.*

Ratione obligationis non repetendi & ratione carentiae pecuniae, quae duo parum differunt; an aliquid accipi possit, dicemus infra.

Ex his patet, usuram eodem iure vetitam, quo furtum; ac proinde esse intrinsecè malam, si formaliter consideretur. sicut enim intrinsecè malum est, accipere rem alienam inuito iusta ratione domino: ita etiam intrinsecè malum est, exigere lucrum supra sortem ex pacto mutui seu titulo mutui. vnde nulla dispensatione possunt fieri licita. Potest quidem Deus tibi concedere, vt vltra sortem possis exigere, sed tunc tamquam Dominus omnium hoc tibi donabit; & sic non exiges praecise ex vi obligationis inductae per pactum mutui, sed ex donatione Dei, qui est Dominus omnium. sic Israelitae spoliantes Aegyptum non commiserunt furtum, aut aliam iniuriam.

29 *Sunt intrinsecè mala.*

Indispensabiles.

Sed contra Obijcitur Primò; Deuteron. 23. *Non fenerabis fratri tuo ad usuram pecuniam, nec obiectio- fruges; nec quamlibet aliam rem; sed alieno. & nes. c. 18. Fenerabis gentibus multis, & ipse à nullo finis accipies*: ergo licitum est, saltem ab infidelibus exigere usuras.

Respondeo negando consequentiam. nam in priore testimonio illis verbis (*sed alieno*) vel significatur tantum permissio usurarum erga infideles, maioris mali vitandi causa, nè videlicet suos fratres usuris exhaurirent; sicut exponit D. Thomas q. 78. art. 1. ad 2. vel conceduntur usurae erga infideles, qui erant hostes Iudaeorum; quos Iure poterant rebus suis siue artificio, siue vi spoliare: ita Ambros. l. de Tobia cap. 8. In secundo non dicitur *fenerabis ad usuram*, sed *fenerabis*, id est, mutuum dabis; & significatur benedictio custodientium legem: videlicet, tantas fore eorum opes, vt multis gentibus possint dare mutuum. vide D. Thomam supra, & Couarr. lib. 3. var. cap. 1. nu. 7.

Obijcitur Secundò, Ius civile permittit usuras, & ad eas exigendas concedit actionem; si tamen per stipulationem de eis conuenerit, vt patet L. 1. 2. & alii, C. de usuris. atqui si Iure naturali essent vetitae, id non latuisset acutissimos illos Iureconsultos. Ob hoc argumentum Car. Molinaeus lib. de commerciis, num. 6. & sequent. concedit usuras moderatas esse licitas, quales praescribuntur

30 *Obiectio.*

31

L. Eos

L. Eos qui. 26. C. de usuris. sed hoc iam satis refutatum est. unde

32. Respondeo, Usuras ob bonum Republicæ posse permitti; sicut & prostibula. qua parte tamen Ius civile videtur eas approbare tamquam licitas, & cogit ad solutionem, catenus est abrogatum per Ius Canonicum; dum Canones damnant illas tamquam illicitas, vt patet ex plurimis Canonibus: & insuper excommunicant Iudices cogentes ad earum solutionem; vt patet Clement. vnica, de usuris. Quod ad Iuriconsultos attinet, puto eos facile intellexisse, vsuras formaliter esse illicitas; tamen concessisse quasdam moderatas, tum ob bonum publicum, tum quia sæpe aliqui iustitiam intercedunt. quamuis in eo sententia illorum non sit admittenda, quod generatim tales vsuras tamquam licitas & iustas concedant.

33. Vbi aduerte, Iure Cæsareo non quasuis vsuras concedi; sed has tantum. Primò, Si illustres erant personæ, tantum poterant stipulari seu exigere tertiam centesimam; id est, pro centum aureis, singulis mensibus tertiam partem aurei. Secundò, Si erant negotiatores, vel præerant ergasteriis, tantum bessem centesimam, id est, duas tertias vnus aurei per mensem pro 100. Tertio, In traiectione contractu (i. cum pecunia dabatur mercatori trajicienti mare) vnam centesimam, id est, vnum pro centum in singulos menses. Quarto, Ceteri non poterant stipulari nisi dimidiam centesimam, id est dimidium aureum pro centum, in singulos menses. hæc omnia habentur d. L. Eos qui. C. de usuris. & L. vltima, eodem titulo, tollit Iustinianus omnem atrocissimum: omnes vsuras vsurarum: quæ nascuntur ex eo quod vsura nondum soluta annucentur fortè, & pariant similiter lucrum; quod lucrum rursus adijcitur & parit; & sic in infinitum.

34. Hinc patet, in maximis usuris non fuisse permissum exigere nisi 12. in centum, id que tantum in scenore nautico, vbi periculum fortis, erat mutuantis, vt patet ex omnibus legibus, 7. de scenore nautico. In secundis, octo pro centum: in tertiis, sex pro 100. in minimis, 4. pro centum: nunc passim permittuntur 33. in centum; magno miserorum hominum malo, cui magna ex parte occurri posset per Montem pietatis; vt infra Dub. 23. dicitur.

DUBITATIO V.

Vtrum licitum sit sperare lucrum ex mutuo.

35. Omissis variis sententiis, quæ non tam rectè quam verbis differunt.

Dico Primò, Nec principaliter nec minus principaliter licet sperare lucrum, quod detur tamquam ex obligatione iustitiæ propter mutuum. Ita Sotus lib. 6. q. 1. art. 1. & Ioan. Medina q. 1. C. de usuris restituendis, §. Tertio inquirendum. Probatum Primò, Quia velle accipere & retinere tale lucrum, est iniquum; est enim velle accipere alienum: nam dando tali modo non transfertur dominium, vt infra Dubitat. 18. dicitur: ergo tale lucrum non licet sperare; non enim licet sperare, quod non licet accipere. Secundò, Per mutuum tu nullum ius acquiris ad tale lucrum, nec ille obligationem iustitiæ contrahit ad illud dandum: ergo iniquum est illud desiderare tamquam ex obligatione iustitiæ per mutuum inducta. Hoc sensu verum est; non licet sperare lucrum ex mutuo;

nampe tamquam ex pacto mutui, obligatione iustitiæ debitum. Et hoc est, quod ait Urbanus III. cap. Consultuit. tit. de usuris, Qui mutuat, alias non mutuo daturus, eo proposito, vt licet omni conuentione cessante, plus tamen sorte recipiat; pro huiusmodi lucri intentione, quam habet, iudicandus est male agere. Loquitur enim de eo, qui sine externa conuentione intendit lucrum tamquam debitum ex iustitia, siue principaliter, siue minus principaliter. Neque hic est facienda distinctio inter lucrispem & lucri intentionem, quasi hæc non liceat, illa sit licita; vt facit Medina supra: quia spes & intentio non sunt actus distincti.

Dico Secundò, Non est iniquum etiam principaliter sperare lucrum ex mutuo, mediante amicitia vel gratitudine; ita vt non spectetur immediate ex ipso mutuo, tamquam pretium eius. Colligitur ex Soto supra, & tenet Petrus Nauarra l. 3. de restitut. cap. 2. num. 198. Probatum, quia accipere tale lucrum sic datum, non est iniquum; non enim accipitur inuito domino, cum illud ad hoc non obliges; sed ipse omnino liberè, ratione amicitia vel gratitudinis illud det: ergo intendere accipere, iniquum non est, siue principaliter, siue minus principaliter intendas per mutuacione tale lucrum adipisci; hoc enim nihil facit ad iniustitiam, quamuis fieri possit, vt sit signum auaritia, si principalis finis mutuacionis in tali lucro constituatur. Fieri tamen potest vt licitè lucrum principaliter intendas; vt si mutues alicui Principi, intendens principaliter per eius amicitiam aliquod officium vel priuilegium quæsiuosum ad bonum finem referendum, licitum enim est aliquando amicitiam alicuius ambire propter aliquod commodum temporale, ita vt eam desideres tantummodò vt medium ad illud; vt si talis amicitia tibi alioquin esset grauis. sic multi captant fauorem aulicorum.

Dico Tertio, Licitum etiam est ex mutuo sperare amicitiam tam principaliter quam minus principaliter; & ex amicitia lucrum. Quod licitum sit sperare amicitiam principaliter, seu vt finem principalem, & secundariò lucrum ex amicitia, satis manifestum est. possum enim desiderare amicitiam alicuius, propter eius virtutem vel sapientiam, & ad eam mihi conciliandam dare illi mutuum cum spe, quod ex amicitia illa etiam aliquid commodi mihi proueniat. Quod etiam liceat sperare amicitiam minus principaliter, nempe tamquam medium ad lucrum principaliter speratum, (et si Nauarrus contra sentire videatur) patet ex dictis. quamuis enim amicitia absolue sit bonum præstantius quam pecunia, ac propterea non debeat tota eius dignitas æstimari ex utilitate ad lucrum temporale; (valde enim inordinatè esset, nullam appetere amicitiam, nisi ob commodum temporale) tamen quod me applicem ad huius vel illius amicitiam in particulari, fieri potest etiam propter solam pecuniam, id que absque omni inordinatione, quod enim ad multa vile est, potest desiderari ob hanc vel illam utilitatem, nulla habita ratione aliarum utilitatum quæ illi rei insunt, modò illa res secundum se non æstimeretur tantummodò ex illa vna utilitate. hoc enim non est facere commodum temporale finem illius rei, sed finem huius desiderij, quo hic & nunc magis desideratur hoc commodum, quam illa amicitia; quia magis necessarium. vt cum is, qui statuerat manere ca-

Sperare lucrum ex mutuo. Cap. Consultuit.

37 Principaliter sperans lucrum.

38

39

40 Amicitia minus principaliter intentata.

33. Usura quam Iure civili concessa.

Usura vsurarum sublatæ.

lebs, mutat sententiam, eò quòd offeratur pulchra & opulenta vxor, decernitque hanc ducere; hic non facit pulchritudinem finem matrimonij propriè, sed suæ applicationis seu electionis, qua hic & nunc mutat animum, & se ad matrimonium applicat, vt benè explicat Caietan. to. 1. opusc. 12. q. 3. Idem dicendum de eo, qui amicitiam alicuius affectat, eam dumtaxat ob causam, vt inde aliquid commodi temporalis percipiat.

DUBITATIO VI.

Vtrum qui animo usurario aliquid accepit pro mutuo, sine vlllo externo pacto, teneatur ad restitutionem.

Usurarius mentalis. Notandum, hunc à DD. vocari *usurarium mentalem*, quia sine vlllo externo pacto mente usuraria aliquid accepit, siue alter det gratis, siue non.

41 Respondeo & Dico Primò, Si mutuans intendat aliquid accipere tamquam pretium mutui, seu tamquam debitum ex pacto mutui, & mutuarius eo modo det, (quod interdum accidit, quando indoles mutuantis ei est perfecta) tunc iudicio omnium, tenetur ad restitutionem. Ratio est, quia mutuarius non intendit donare gratis, sed solum tamquam debitum ex pacto mutui: atqui non erat debitum; ergo nihil dat. Iuxta hunc casum videtur intelligendum cap. Consuluit, de vsuris, vbi Pontifex dicit, eum, qui ex proposito mutuum pecuniam credit, vt plus sortè recipiat, (nempe tamquam debitum ex mutuo) inducendum efficaciter ad restitutionem: quamuis sine omni conuentione id fecerit. vide Couarr. ad regulam Peccatum, p. 2. in principio, nu. 4.

42 *Sine sciat dari gratis.* Dico Secundo, Si mutuarius det gratis seu ex amicitia, & mutuator id ignorans accipiat tamquam datum ex obligatione ratione mutui; tunc non tenetur ad restitutionem ex parte rei, sed solum ratione conscientie erronee, quamdiu illa durat. docet hoc Caietan. tom. 2. opusc. 8. q. 3. Couarr. supra. Gabr. d. 15. qu. 11. Dubit. penultima. Secus eadem dist. q. 2. a. 2. Quod ex parte rei non teneatur. Probat Primò, Quia alter verè & re ipsa donauit, & transiit dominium in mutuantem: (non enim dedit tamquam pretium mutui, sed ex gratitudine, vt supponimus) ergo quotumque animo alter accepit, non tenetur ad restitutionem. Secundo, Quia nemo tenetur ad restitutionem, nisi qui habet alienum, vel qui iniuste læsit: atqui hic non habet alienum, nec iniuste læsit. est enim habuerit intentionem lædendi dum accipit tamquam debitum ex obligatione; tamen in re læsio non fuit secuta; nam alter non dedit ex illa obligatione iniusta, quam mutuator intendebat, sed ex amicitia; ergo læsus non fuit, sicut si accipiendo librum à Petro, putares te furto accipere, & consentire in furtum: si liber reuera sit tuus; (quamuis id ignores) ex parte rei non teneris ad restitutionem; quia in re non læsisses illum, vt rectè notat Sotus lib. 6. q. 1. art. 2. Similiter si quis liberam condonationem obtineat à creditore, liber est à debito, quamuis habuisset propositum numquam restituendi, & eo animo remissionem petuisset. Tertio Probat ex L. Inter omnes. 46. §. Rectè. 7. de furtis, vbi sic dicitur: *Contrectans*

rem, credens inuitum dominum, committit furtum, sed furto non est obligatus, si dominus erat volens.

Dices, Quamuis mutuarius det gratis, tamen mutuator non acceptat illud vt donum, sed vt debitum: ergo donatio hæc non est valida, cum non sit acceptata vt donatio; quod tamen requirit docent Iurisperiti.

43 Respondeo, Donationem non esse validam, quando acceptans non vult eam acceptare titulo donationis, sed debiti dumtaxat. quòd si velit eam acceptare omni titulo, seu modo, quo potest, (quod semper censetur facere dum contrarium non exprimit) valida est donatio. confirmatur, quia cum hic mutuator nihil quærat nisi lucrum; nulla subest ratio cur non censetur acceptare illud omni modo, quo potest. Adde, quamuis non acceptasset tunc implicite vt donum, postea tamen semper poterit acceptare quando vult. nempe quamdiu alter in eodem proposito donandi permanere censetur, seu quamdiu non reuocat donationem. vnde non tenebitur ad restitutionem. Itaque hæc obligatio restituendi nulla est, vel certè nullius momenti, cum ex libertate debitoris pendeat.

Petes, Quid si mutuarius det aliquid mutuanti, dum ei restituit sortem, & ille dubitet quo animo detur, vtrum possit retinere.

44 Respondeo, Caietanus supra, videtur sentire, posse retinere. Sed dicendum est non posse cum vero dubio, siue negatio, (vt quando non habet signa, vnde probabiliter coniciat dedisse, sed omnino nescit dederitne gratis, an pretium mutui) siue positio, (vt cum vtriusque paria sunt motiua) retinere. Ratio est, quia cum tali dubio non potest rei alicuius possessionem inchoare. vt ergo possit retinere, requiruntur tales circumstantie, vt omnibus perpensis, moraliter quasi certum sit gratis donari. quod ordinariè censendum est, quando mutuans non dedit vllum signum se aliquid petere; & mutuarius non præ se fert tristitiam in dando, aut aliquam molestiam, aut metum seu coactionem, nec est auarus; vt insinuant Caietanus & Couarr. supra. Quòd si bona fide putauerit aliquid gratis donatum, & post deprehenderit contrarium, tenebitur ad restitutionem; si tamen extet, vel factus sit ex eo locupletior. scilicet si bona fide consumptum, nec quidquam inde emolumenti superfit. vt patet ex dictis cap. 14. dubitat. 1. & 2.

DUBITATIO VII.

Vtrum licitum sit mutuarè alteri cum pacto vt pœnam debitam, vel famæ honorisve violati restitutionem condonet.

47 *Vt priuatam vindictam condonet.* Resp. & Dico Primò, Licitum est tibi mutuarè alteri cum pacto vt priuatam vindictam tibi condonet. Probat, quia sic nihil lucraris, sed solum redimis iniustam vexationem tibi impendentem. nullum enim ius habet ad talem vindictam. Idem dicendum, si exigat iniustam aliquam satisfactionem pro fama, vel honore violato.

48 Dico Secundo, Si iustam vindictam vel satisfactionem exigat, non potes eum ratione mutui obligare pacto iustitiæ vt condonet; potes tamen pacto amicitie.

Vbi

*Pañum
iustitiæ &
amicitiæ.*

Vbi Aduerte, Pañum iustitiæ esse, quo quis intendit alteri injicere vinculum & obligationem iustitiæ. Pañum amicitiæ, quo solum intendit eam obligationem, quam amicitiæ vel virtus gratitudinis inducit.

Nunc probatur Prior pars, (quæ est communior sententia DD. Angeli v. Usura 1. n. 3. Conradi q. 37. concl. 2. & passim recentiorum.) Primò, Quia ex vi mutui præcisè non licet obligare nisi ad æquale: atqui fors est æqualis rei quæ traditur in mutuo, & redditio sortis est æqualis actus mutationis: ergo ex vi huius contractus non licet obligare ad aliud, quàm ad redditionem sortis. Secundò, Condonatio vindictæ & restitutionis famæ & honoris est res magno pretio æstimabilis: (plerique enim ingenti summa pecuniæ vix hæc condonant) ergo usura est, si ratione mutui, pañto ciuili, seu iustitiæ ad condonationem obliges.

Dices Primò, Fama & honor, quæ mutuator iste debet restituere, non æstimantur pretio: ergo per condonationem illam non lucratur aliquid pretio æstimabile.

49 Resp. Dicuntur non æstimari pretio, non quasi nullo pretio sint digna, sed quia superant omne pretium pecuniarium: & ideo maximi æstimantur apud homines. deinde et si fama non æstimetur pretio, onus tamen & obligatio restituendæ famæ pretio æstimatur, est enim opus valdè molestum, plenum verecundiæ, quod homines sæpè magno redimunt. huius autem oneris remissionem tamquam debitam ex iustitiæ, vel potius obligationem ciuilem ad remittendum hoc onus lucratur ultra sortem.

*Fama &
honor.*

Dices Secundò, Pœna non est debita ante sententiam: ergo saltem non erit usura, si mutues cum pañto vt vindictam condonet, quam per Iudicem poterat exigere. Ob hoc argumentum Nauarr. c. 17. n. 238. putat hoc non esse usuram.

50 Resp. Et si pœna non sit ante sententiam proximè debita, est tamen debita remotè, quatenus potes accusari. huius autem debiti remissionem lucraris supra sortem, quæ remissio magni apud homines æstimatur. vnde cum supra sortem ad hanc obliges alterum obligatione ciuili, vsuram committis.

*51
Potes pañto
amicitiæ
obligare.*

Altera pars, quòd pañto amicitiæ possit quis obligare alterum vt hæc condonet, probatur; quia tunc condonatio ista non exigitur vt pretium mutui, neque immediatè ex pañto & obligatione mutui; sed vt officium amicitiæ, præstandum non ex obligatione iustitiæ, sed ex amicitiæ, pro obsequio ex amicitiæ præstito vel præstando. Si enim petis à me aliquod amicitiæ officium; possum respondere, me esse paratum tale officium præstare, si tu vicissim aliud præstare velis, quod etiam ex amicitiæ exhiberi solet. Imò possum exigere vt prior præstes. si tamen ego prior mutuum dederò, non obligaberis ex iustitiæ præstare quod promisisti, sed tantum ex gratitudine. non enim intendisti aliter te illa promissione obligare, cum ego aliam obligationem non potuerim exigere. Iuxta hunc modum defendi facile potest sententia Soti, quam habet lib. 6. q. 1. art. 2. cum dicit non esse vsuram si mutues alteri, cum pañto vt læsionem famæ vel honoris condonet; quia natura sua iure amicitiæ condonari solet. vnde patet eum loqui tantum de pañto amicitiæ.

52

DUBITATIO VIII.

Virum sit usura, si tibi mutuem, vt mihi vicissim remutues, aut vt ex mea officina quæ tibi opus sunt emas, aut meo molendino molas.

Respondeo & Dico Primò, Si tibi mutuem pecuniam ea lege, vt statim mihi remutues frumentum vel vinum, non est usura; modò tibi hoc non sit magis damnosum, quàm illud mihi colligitur ex D. Thoma ar. 2. ad quartum, cum ait: *Licet simul mutuanti vnum, aliquod aliud mutuum recipere, non autem licet eum obligare ad mutuum in posterum.* Probatur Primò, Quia qui à me petit officium amicitiæ, potest vicissim à me rogari simile officium, & si nolit præstare, tamquam ingratus repelli.

*53
vt statim
remutues
aliam pecuniam.*

Dices, Officio tuo, quo mihi mutuas, responderet ex æquo redditio sortis: ergo non potes pro eo aliud officium (v. g. mutationem vini vel olei) cum quo tua functio permutetur, exigere.

Resp. Actionem illam mutuandi dupliciter posse considerari. Primò, vt est contractus quidam, quo traditur certa summa pecuniæ, & sic responderet ei redditio sortis, vt officium iustitiæ; nec quidem amplius, tamquam ex iustitiæ debitum, potest exigi. Secundò, vt est officium amicitiæ, quod ab amico in commodum amici præstari solet: & sic debetur ei compensatio per aliud officium amicitiæ, eaque potest exigi in præsentia.

*54
Actioni
mutuandi
duo actus
respondent
diuerso
modo.*

Probatur Secundò, Quia nihil hic deducitur in pañtum, quod sit pretio æstimabile. si enim mea mutuatio non est pretio æstimabilis, neque etiam ipsius. Tertiò, Quia non exigitur vt pretium mutationis, sed vt conditio quædam in mutuario. quæ ipsi non est grauior, quàm mihi mutuatio, Secus esset si esset illi longè grauior; tunc enim videretur pretium: nam talia gratis rependi non solent. Hinc patet, non esse periculum, ne hac ratione pallietur usura.

55

Dices, Omne onus à mutuo debet abesse.

Resp. Id verum esse de onere, quod maius sit quàm onus mutuantis. item de onere in futurum, non de officio amicitiæ in præsentia.

Dico Secundò, Non est etiam usura si mutuem, vt mihi vicissim in posterum cum opus habebò, & tibi commodum erit, remutues, aut vt iusto pretio à me emas, aut vt meo molendino molas, aut vt agrum meum iusto pretio colas; modò tamen ad hoc te non obligem obligatione ciuili, sed solum gratitudinis. Ita docet Angelus v. Usura 1. n. 4. cum ait, *non esse vsuram, cum naturalis obligatio ita deducitur in pañtum, vt non magis teneatur quàm ex ipsa naturali obligatione.* Idem tenent Hostiensis & Gregor. Ariminenfis citati ab Angelo. Adrianus in 4. tract. de restitut. §. Dico igitur ad quæsitum. Gabriel in 4. d. 15. q. 3. art. 3. dubio 1. Ratio est clara; quia si nulla imponitur maior obligatio in futurum quàm ex ipsa beneficij natura oriatur, non potest esse vlla iniustitia: atqui ex tali beneficio oritur obligatio antidotalis seu remuneratoria, ratione virtutis gratitudinis: ergo absque vlla iniustitia potest imponi & exigi.

*56
vt remu-
nes cum
opus ha-
bebo.*

Petes, Vtrum possim statuerè mutuario terminum,

minum, vt quando deserit meam apothecam frequentare, cogatur reddere mutuum?

57 *Scaturere terminum mutui.*
 Respondeo cum Angelo, Gabriele & Adriano locis citatis, affirmatiue. quia quilibet mutuans potest constituere terminum, quem voluerit, præsertim si alterum non obliget lege iustitiæ ad id, quod solum lege gratitudinis facere tenebatur, v.g. vt apothecam frequentet. potest tamen illum obligare lege iustitiæ ad reddendum mutuum, quando illud, quod ex gratitudine faciebat, facere deserit. vt si tibi mutuum 100. toto eodem tempore, quo meam apothecam frequentabis; ita vt cogaris restituere, quando illam deserueris. possum enim meum beneficium desinere, quando tu delinnes tuum.

58 *Obligatio in posterum.*
 Sed difficultas est, Vtrum mutuans possit mutuario imponere obligationem ciuilem ad ista rependenda in posterum, quando absque notabili suo incommodo poterit. Plerique DD. sentiunt id esse vsuram. indicat D. Thomas supra, Anton. p. 2. titulo 1. cap. 7. §. 8. Gabriel supra, Sotus l. 6. q. 1. art. 2. Caietanus in Summa v. Usura exterior, casu 8. Probat, quia ista obligatio est pretio æstimabilis; vnde mutuans ex vi mutui lucratur aliquid supra sortem pretio æstimabile: atqui hoc est vsura. Hinc inferunt DD. mutuantem teneri relaxare illam obligationem, & compensare pecunia arbitrio prudentis, non tamen teneri ad restitutionem eoram quæ sic lucratus est; vt si mutuarius multa ab ipso emit eo pretio, quo apud alios emere debuisset: vel si ea occasione multi alij ad ipsius officinam confluerint, qua inre falluntur quidam, dum putant ea pauperibus eroganda. Hæc sententia est tenenda in praxi, præterquam quod purem non esse necessarium, vt obligatio illa pecuniâ compensetur, si nullum ex ea damnum est secutum. quia iniuria nuda non æstimatur pecuniâ, vt ostensum est cap. 11. dub. 16. & cap. 9. dub. 23.

59
 Contraria tamen quibusdam videtur non improbabilis, quam apertè tenet Adrianus supra, §. Sed contra, cum ait, licere mutuando pacisci, & inducere obligationem ciuilem, si per illud pactum ad nihil aliud obligetur, quam ad quod prius erat obligatus naturaliter. Idem tenet D. Anton. sup. §. 10. de eo, qui mutat rustico, cum pacto vt colat iusto pretio ipsius agrum, idq; probat ex Gregorio Arimineni. Probari potest Primò, Quia non videtur esse notabile onus, quod obliges te obligatione ciuili ad illud, ad quod iam obligatus eras obligatione naturali ex gratitudine, ita vt sine ingratitudine non posses reculare. Secundò, Amicitie officium, quod præstatur mutuando, videtur mereri, vt mutuarius se obliget ad gratificandum, quando locus & tempus id postulabunt: ergo talem obligationem seu promissionem exigere, non est quidquam exigere extra debitum amicitie & gratitudinis. Tertio, Sicut ille se obligat ciuilitè ad rependendum beneficium, v.g. ad molendum in mola mutantis, ita vicissim, mutuans se ciuilitè obligat ad non repetendam sortem vsque ad certum terminum; non tamen ad hoc tenebatur; cur ergo illa obligatio nõ poterit pro hac exigi? Quarto, Si tibi debeam 2000. in fine huius anni soluenda, possum nunc tibi offerre 1000. cum pacto, vt alia 1000. non soluam ante biennium; vt Doctores fatentur. atqui hoc est dare nunc mutuum implicitum cum pacto vt vicissim implicitè remittes in fine anni. Quintò, Licetum est mutuare

ca lege, vt mox vicissim aliam speciem remittes. atqui hoc non est minus graue quam obligatio ciuili mutuandi in posterum, quando gratitudo id postulat. imò multi mallent hanc obligationem, quam mutuare statim; quia incertum est an alter indigebit; & non teneris nisi commodè possis. Denique quando quis tenetur ex charitate aliquid facere, licitum est ei mutuare cum pacto imponente obligationem ciuilem, vt id faciat, v.g. vt medicus mihi vel alteri in necessitate constituto curationem iusto pretio adhibeat, vt aduocatus patrocinium necessarium præstet; vt docet Medina, de vsura quaest. 4. ergo etiam quando tenetur ex gratitudine. vtrouque enim supra obligationem naturalem imponitur obligatio ciuili. Fateor tamen, non esse omnino eandem in hisce duobus rationem. Neque huic sententiæ obstare videtur D. Thomas, quia loquitur de obligatione absoluta ad vicissim mutuandum quouis euentu, quo alter indigebit. quod posset cedere in magnum damnum, eodem modo intelligendi reliqui DD. Hæc autem sententia loquitur de obligatione conditionata, nempe si commodè possit. Verum sententia prior est tenenda; nisi eo euentu, quo onus carendi pecunia tanto tempore, parcenteretur isti obligationi ciuili: licitum enim est pars onus exigere. vnde etiam pro obligatione ciuili, quam subeo, dum tibi mutuum promitto (vt fit inter mercatores) possum vicissim parem a te obligationem exigere. etsi enim pro actu mutuandi non possit exigi obligatio ad aliquid reddendum vltra sortem; pro obligatione tamen mutuandi possum vicissim exigere obligationem. Hinc ad prædicta argumenta responderis: debet enim esse onerum paritas, vt iusta sit conuentio.

DUBITATIO IX.

Vtrum liceat mutuare cum pacto, vt mihi vel alteri officium vel beneficium conferas.

Petrus Nauarra lib. 3. c. 2. num. 267. & Adrianus supra, §. Ex his suboritur. distinguunt, si officium sit sæculare, & fructus non excedant operas, non esse vsuram cum tali pacto mutuare vt statim conferatur. secus verò si fructus excedant. Verum

62
 Respondeo, & Dico Primò, Siue fructus excedant operas, siue non excedant; si officium sit tale, vt ex amicitia benè idoneis conferri soleat, non esse vsuram mutuare cum pacto, vt tale officium conferatur, modò illud pactum sit tantum amicitie. Idem dicendum, si agatur de collatione in futurum, vt patet ex dictis dubit. 6. & 7. sola enim obligatio iustitiæ ad aliquid supra sortem reddendam repugnat mutuo: non autem obligatio amicitie vel gratitudinis. quod si ille non conferat ex amicitia, sed veluti coactus ex obligatione sibi imposita pactione mutui, collatio non est valida. vnde qui sic accepit, non potest retinere; vt docet D. Thomas Opusculo ad Ducissam Brabantie: quia nullo titulo possidet. non enim titulo liberalis collationis, vt suppono; nec etiam titulo mutui, quia ex isto titulo non debetur aliquid vltra sortem. si tamen præsumeretur collator

tor nolle illum obligare ad relinquendum officium, vt regulariter fit, possit retinere.

63 Dico Secundò, Si autem illud pactum sit iustitia, erit vsura. ita expressè docet D. Thomas Opuscul. cit. ratio est, quia exigitur aliquid supra sortem tamquam ex iustitia debitum, ratione mutui.

64 Dico Tertio, Si mutues alteri cum pacto vt conferat beneficium Ecclesiasticum, siue in presententi, siue tempore futuro, partim est vsura, partim simonia: modò illud pactum sit iustitia; secus si amicitia. *Quòd sit vsura, probatur, quia supra sortem exigit obligationem iustitie, quam alter libens pretio redimeret; nam hæc obligatio adimit ei libertatem alteri gratificandi, quæ libertas pretio est æstimabilis. Quòd etiam sit simonia, probatur, quia datur temporale pro spiritali.*

65 Dices, Illud temporale non est pretio æstimabile, quia mutuatio non est pretio æstimabilis, cum nullum pretium pro ea liceat accipere, vt quæ omnino gratis sit præstanda: ergo non est simonia, etiam si fiat pro beneficio vel beneficij collatione, præsentatione, electione, &c.

Resp. Etsi non sit pretio æstimabilis, est tamen quid merè temporale; ac proinde non potest dari vel permutari cum spiritali: non enim minor fit iniuria rei spiritali si commutetur cum re temporalis, quæ pretio non est digna, quàm quæ est digna: sed potius maior. quòd si pactum sit solum amicitia, nec erit vsura, vt patet ex dictis, nec simonia; quia simonia requirit obligationem iustitie, vt infra dicitur.

66 Aduerte tamen, in praxi non esse facilè concedendum pactum amicitia in huiusmodi; nam facilè sic palliaretur vsura & simonia. vnde in foro externo condemnarentur huiusmodi pactiones tamquam vsuraria vel simoniaca.

67 Ex superioribus Dubitat. satis constat, nihil posse exigi ratione ipsius mutuationis, supra sortem. Sed quia mutuationi multi alij tituli possunt esse connexi, videndum est, vtrum ratione horum possit aliquid exigi. Præcipui sunt isti. Primò, Damnum inde emergens. Secundò, Lucrum inde cessans. Tertio, Periculum sortis & molestiarum in ea recuperanda. Quarto, Carentia pecuniæ vel obligatio non repetendi pecuniam ante certum tempus. Quintò, Pœna conuentionalis.

DUBITATIO X.

Vtrum ratione damni emergentis ex mutuo possit mutuator aliquid supra sortem exigere.

68 **N**Otandum est, *damnum emergens & lucrum cessans communiter vocari Interesse. Damnum emergens* dicitur, quando quis detrimentum patitur in rebus quas habet, vel quæ ipsi debentur: vt cum quis ratione mutui, quod alteri præstitit, cogitur ipse pecuniam fænorii accipere, & vsuram soluere, vel res suas minoris iusto vendere, &c. *Lucrum cessans* dicitur, quando quis impeditur ab aliquo bono consequendo, seu à lucro, quod illi non erat debitum. His positis, Scotus in 4. d. 1. q. 2. §. De tertio, sentit esse illicitum exigere aliquid ratione *damni emergentis*. ratio ipsius est, quia lex diuina præcipit vt nihil exigatur supra

sortem: quod si quis ex mutuo (inquit) meruit damnificari, reseruet pecuniam suam, quia non cogitur facere misericordiam. Sed contrarium tenendum cum ceteris Doctoribus.

Resp. igitur & Dico Primò, Quando mutuarius est in mora; si inde damnum aliquod eueniat mutuanti; tenetur mutuatarius ad illius compensationem. dicitur autem mutuatarius & quis alius debitor esse in mora, dum elapso iam termino non soluit, cum tamen possit; aduertens explicitè vel implicite creditorem sibi velle solui. Neque necesse est vt creditor eum interpellet de solutione: quia ipsa dies satis interpellat, virtute pacti ab initio conuenti. quòd igitur teneatur de damno hinc emerfo, Patet Primò, quia per omissionem solutionis, est causa damni. quare cum hæc omiffio sit contra iustitiam, etiam erit causa damni contra iustitiam; ac proinde tenebitur ad compensationem. Secundò, Quando in contractibus constituitur terminus solutionis vel rei exhibendæ, inicitur tacitum pactum, vt non soluens teneatur ad interesse, defectu solutionis obueniens, vt colligitur ex L. 2. §. Nò vique, & §. Nunc de officio. & L. 4. 7. de eo, quod certo loco dari oportet. Hoc tamen intelligendum est, nisi absque omni culpa sua redditus sit impotens solutionis; vt si incendio res eius sint absumptæ, si ipse abreptus sit in captiuitatem; vel incidit in tantam paupertatem, vt non possit soluere, quin se coniciat in extremam vel grauem necessitatem. His enim casibus non videtur obligandus ad interessè, nam præter quàm quòd omni culpa vacet tunc non soluere; non videtur etiam tacitum illud pactum se ad hos casus extendere, eò quòd hoc sit nimis durum, & moribus hominum non receptum. Secus verò est, si potest soluere, quamuis non sine magno detrimento rei familiaris: tunc enim vel tenetur soluere ad diem constitutum, vel certè in animo esse paratus compensare interessè. vide supra cap. 16. dubit. 1.

Aduerte tamen, si bona fide putaret creditorem consentire in dilationem, non conferetur esse in mora, nec teneatur in foro conscientia ad restitutionem damni; nisi antea de eo esset conuentum. de quo plura supra cap. 7. n. 37. & seq.

Dico Secundò, Licitum etiam est à principio pacifici de aliqua pecunia ultra sortem reddenda, vel ratione periculi damni ex mutuatione impendentis, etiam ante terminum & moram mutuatarij; vel ratione ipsius damni, si quod euenierit. D. Thomas art. 2. ad 1. & alij. ratio est; quia illa pecunia, quæ mihi necessaria est ad aliquod damnum impediendum, non solum mihi valet quantum ipsa nudè considerata æstimatur; sed etiam quantum est carere tali damno. non enim tantummodo æstimatur res secundum seipsam, sed etiam quantum domino est causa certi boni consequendi, vel mali vitandi. vnde licitè potest vendi pluris quàm per se valet, cum in ipsa illud etiam commodum vendi censeatur. Confirmatur; quia nulla æquitas postulat vt quis ex beneficio mutui damnum reportet: ergo damnum illud, & periculum illius à mutuantæ æstimari potest.

Requiruntur tamen ad hoc tres conditiones. Prima est, Vt mutuum sit causa damni, sine qua non eueniret; vt si per mutuum efficeris impotens illius impediendi. Secunda, Vt mutuatarius illius damni admoncas, ne illum decipias: nam

Si pro beneficio, est simonia & vsura.

69
Esse in mora.

70
Si absque culpa redditus impotens.

71

72
Potest à principio pacifica.

73
Tres conditiones necessarias.

nam forte nollet mutuum cum tanto onere.

74 Aduerte tamen, si reuera ex mutuo tibi damnum impendat, v. g. si ex mutuo 100. aureorum, certo sis accepturus detrimentum aureorum 10. non erit usura peccatum, etiam si non monito mutuatario de hoc dano, paciscaris tibi reddi 110. ratio est, quia in re nulla est inaequalitas, quauis ipse hoc ignoret, & existimet te ratione mutui exigere, ac proinde des ei occasionem scandali. Neque ipsum decipis contra iustitiam; quia per hoc non datur ei occasio vt putet pecuniam illam plus valere, quam valeat, aut vt acceptet contractum, quem alius non erat accepturus, vt suppono.

Dices, In venditione venditor debet emptori vitium rei vel onus, si quod habet, aperire; alioquin facit ei iniuriam; ergo similiter si mutues alteri, non significans onus tuae pecuniae annexum, facis iniuriam.

75 Respondeo, Est dispar ratio, Primò, Nam quòd haec pecunia damnum emeritum sit impeditura, non est vitium eius, seu onus illi annexum; sed est bona quaedam conditio, & veluti vis quaedam insita, ratione cuius mihi plus valet, quam alteri. vnde plus possum exigere, quam ipsa per se valeat: sicuti venditor potest plus aestimare rem quampiam sibi peculiariter commodam, quam ipsa per se considerata valeat. Secundò, Quia si rem plus aestimet propter suum commodum, quam ipsa per se valeat, neque id significet emptori, fortasse illum decipit, dando occasionem vt putet eam esse meliorem, quam sit; secus in pecunia. quòd si certo sciat illam non idè esse meliorem, non video quam iniuriam faciat emptori, aestimando eam plus quam per se valeat, ratione damni, quod eius alienatione incurrit; quamuis id non expresserit. Idem dico in pecunia: suppono autem, quòd aequè illam erat accepturus, siue causa illius aestimationis illi aperiretur, siue non.

76 Tertia conditio est, Vt non cogas illum pacisci de periculo damni potius quam de damno; sed relinquo ipsius arbitrio: etsi enim periculum illud damni probabiliter euenturi, sit ab initio aestimabile pretio, (quamuis minori, quam ipsum damnum) non potes tamen alterum cogere vt pro ipso periculo aliquid promittat. nam si mutuatarius paratus est sarcire damnum omne, quod euentus patefecerit, mutuator seruat indemnis. si tamen ipsi sit indifferens vtro modo paciscatur, vel malit pro periculo, certo pretio pacisci, quam pro incerto damno manere in ancipiti; potes acceptare pactum: & quamuis damnum postea non euenierit, poteris tamen conuentum exigere; nam periculum, quod subiisti, pretio erat aestimabile.

77 Aduerte tamen, si neque damnum ipsum, neque periculum damni deduxisti in pactum, mutuatarius non tenetur quidquam pro eo soluere, etiam si postea eueniat: modò ipse non fuerit in mora soluendi, quia nec tenetur ratione pacti, nec ratione culpae; sed mutans hoc ipso, quo non deduxit in pactum, censetur illud in se recepisse, secus est si fuerit in mora. tunc enim damnum ex culpa ipsius euenit, similiter si per vim coactus fuit mutare; hic enim est causa damni per iniuriam. vide Nauarrum cap. 17. num. 211.

Petes, Vtrum ratione damni emergentis possis exigere supra sortem, quantum tu supra sortem coactus fuisti soluere usurario, v. g. accipisti 1000. aureos ab usurario. Petrus à te petit mu-

tuum; vtrum possis tantum exigere, quantum tu soluis usurario?

Resp. Non idè te posse exigere supra sortem: 78 sicut non quia tu carè emisti, potes carè vendere; sed spectandum est, quantum ea res tibi commo-^{Simutuas} det. si enim ita tibi sit commoda, vt non pœniteat^{ipse usura} te tantum usura nomine pro ea soluissè, potes à mutuatario tantumdem exigere: tanti enim aestimas illud commodum, quo te causa alterius priuas. imò si plus aestimares, plus potes exigere. si verò hoc commodum aestimes minoris, ita vt pœniteat te tantum soluissè nomine usurae, non tamen pœniteret soluissè dimidium; solum potes exigere dimidium, seu tantum, quantum ipse te velles dedissè. denique si res illa tibi non sit ita commoda vt velles pro ea aliquid dare supra sortem, nihil etiam potes exigere supra sortem; quia ex eius mutuatione nullum tibi damnum vel incommodum oritur. Iuxta hæc intellige Molinam disput. 314. Potes tamen alteri cedere toto contractu: tunc enim non tu usuram exigis, sed usurarius: nec tu lucraris, sed pecuniam acceptam cum toto onere in alterum volentem deponis. sicut qui rem supra iustum pretium emit, potest alteri ante solutionem contractu cedere.

DUBITATIO XI.

Vtrum ratione lucri cessantis liceat ultra sortem exigere.

Suppono, si quis metu vel fraude, vel Principis 79 iussu compulsus sit mutare, & inde ei lucrum cesset; posse ab auctore exigere huius lucri compensationem, vt rectè Sotus art. 3. & alij DD quia talis est ei causa damni. Idem dicendum, si ex eo, quòd mutuatarius non soluat ad diem præfixum, lucrum aliquod amittat. neque in his euentis opus est vt fuerit hoc deductum in pactum.

Sed difficultas est, si absit omnis coactio, vtrum liceat de hoc lucro pacisci? Quidam Doctores docent id esse illicitum. Ita Durandus in 3. d. 17. qu. 2. ad primum. Sotus l. 6. de iustit. q. 1. art. 3. (etsi fateatur contrarium esse probabile.) Idem insinuat D. Thomas art. 2. ad primum. Idem tenent multi Canonistae, vt Ioannes Andreas, & Innoc. IV. in cap. Nauiganti, de usuris, & quidam alij. Sed contraria sententia est ferè communis. vide Couart lib. 3. variarum cap. 4. & Nauarr. cap. 17. num. 211. & in comment. de usuris, n. 43. qui alios citant. Vnde

Resp. Licetum esse pacisci ab initio de lucro 80 cessante cum mutuatario, quamuis ab eo vi vel fraude non sis inductus; seruatis tamen quibusdam conditionibus. Probatur Primò, Quia pecunia illa, quam mutuas alteri, quatenus subest industriae tuae ad lucrum ex ea faciendum, plus tibi valet, quam ipsa per se considerata; est enim veluti semen fecundum lucri per industriam, in quo lucrum ipsum virtute continetur; ergo plus pro ea exigi potest, quam ipsa per se valeat. Patet consequentia, quia dum illam tradis, etiam lucrum in illa latens tradere censeris; eo enim te spoliast. sicut si triticum destinatum sationi (quo si careas, carebis fructu) mutuum des; plus potes pro eo exigere, quam per se valeat, quia in illo virtute continetur fructus; & dum illud das, simul das fructum in eo latentem. Secundò, Quia dum prius

priuate hac pecunia lucro destinata, non solum illa te priuas, sed etiam spe lucri, quam ex illa per tuam industriam conceperas. atqui hæc spes est pretio æstimabilis: (potest enim spes lucri, seu lucrum speratum vendi) ergo pro ea potest aliquid exigi. Tertio, Hæc spes lucri non est minoris æstimanda, quam metus damni: atqui dum metuitur damnum ex mutuatione, licitum est de eo pacisci: ergo etiam dum speratur lucrum. Confirmatur, quia amissio rei speratæ computatur inter damna; quod enim spe possidemus, aliquo modo censetur habere.

81 *Non refert an sponte mutues, an coactè.*
Ex his patet, nihil referre, siue sponte mutues, siue inuoluntariè per vim, fraudem, vel præceptum Superioris impulsus; quod est contra Sotum supra. si enim qui per iniuriam cogitur mutuare, de lucro cessante pacisci potest, etiam poterit qui non cogitur: nam iniuria non facit ut centum quæ alteri mutuas sint æqualia centum & decem quæ ab illo exigit, sed lucrum speratum per 100. id facit. alioquin si ratione iniuriæ esset illa æqualitas, darentur 10. illa, pro iniuria illata, non pro lucro cessante; & ita lucrum cessans esset impertinens. Item, non possent mercatores exigere pro lucro cessante, quando coguntur à Principe vel Repub. ad mutuandum; (quod tamen non admittit Sotus) quia nulla fit illis iniuria.

Obiectio- nes.
Obiicitur Primò, ex D. Thoma q. 78. art. 2. ad primum, ubi dicit compensationem damni, quod consideratur in hoc, quod de pecunia non lucretur, non posse in pactum deduci, quia non potes vendere id quod nondum habes, & a quo potes multipliciter impediri.

82 Respondeo, D. Th. loquitur ibi de lucro remoto; nempe quando pecunia nondum erat negotiationi destinata: vel certè solum vult non posse tantum exigi, quantum erat lucrum possibile. non tamen negat, quin spes illa lucri, quæ minoris valet quam ipsa res sperata, possit in pactum deduci. vt colligitur ex q. 62. art. 4. ad 1. & docet Caietanus q. 78. art. 2. ad primum.

Obiicitur Secundò, Mutuum debet fieri gratis: ergo cum non tenearis mutuare, non potes quidquam exigere.

Quo modo mutuum debeat gratis fieri.
Respond. Mutuum debet fieri gratis, quia pro ipso mutuo præcisè spectato nihil potest exigi supra sortem: bene tamen potest exigi pro spe lucri, quam ex illa pecunia acceperas, qua spe simul te priuas, dum illam pecuniam tradis. quo modo licitum est aliquid accipere ratione damni emergentis.

Obiicitur Tertio, Lucrum tibi cessare, est te à lucrando prohiberi & impediri; atqui preces non cogunt, præsertim si te ad mutuandum offeras: ergo non potest iure videri lucrum cessans, quando vel ipse te offers, vel precibus cedis. ita Sotus.

83 *Quando lucrum dicitur cessare.*
Resp. Non tantum dicitur alicui cessare lucrum, quando inuitus priuatur vel impeditur; sed etiam quando ipse se priuatur, siue id faciat sponte, siue ad preces alterius. hoc enim est pretio æstimabile. sicut si quis me roget, vt non laborem, vel vt instrumenta artis meæ ipsi commodem; possum pacisci de lucro cessante. non enim teneor me priuare meo emolumento gratis.

84 *Conditiones requisitæ.*
1. conditio. Mutuatio debet esse causa lucri cessantis.
Aduerte tamen, vt hæc pactio sit licita, requiri tres conditiones. Prima est, Vt hæc mutuatio sit causa lucri cessantis: vt si pecuniam destinatam negotiationi vel emptioni rei frugiferæ, subtra-

ham illi destinationi, vt tibi mutuem; & ita amittam spem illius lucri.

85 Hinc sequitur, si quis relicta aliqua negotiatione propter datum mutuum, conferat se ad aliam rationem lucrandi per artificium vel aliam industriam, & ita compenset totum lucrum negotiationis; non posse ratione lucri cessantis quidquam exigere; quia per mutuum non cessat illi lucrum absolute: datur enim ei occasio lucrandi alia via, quam non habuisset, si in negotiatione persistisset. si tamen illa ratio lucrandi est molestior, potest illam molestiam æstimare, & pro ea exigere compensationem. similiter si minus ista alia via lucretur, quam lucratus fuisset prosequendo negotiationem. potest enim tantum exigere, quantum prudens arbitrabitur, omnibus circumstantiis perpensis.

86 *Tripliciter potest pecunia negotiationi destinata, ab ea auer- ti.*
Vt autem melius intelligatur quando mutuatio fit causa lucri cessantis, Notandum est, Pecuniam variis modis posse esse lucro destinatam, & ab ea destinatione causa mutui auelli. Primus est, Si absolute sit destinata certæ negotiationi, vel emptioni rei frugiferæ, (vt census, agri, domus) & vt tibi petenti mutuem, eam inde auellam. tunc li.

enim possum pacisci de lucro, quod tua causa mihi perit. Idem dico, si erat destinata negotiationi in genere; vt fit à quibusdam, qui in omnem lucrandi occasionem sunt intenti. nihil enim refert, sit ne certæ an incertæ negotiationi destinata, modo æquè lucrum speretur. Hic tamen requiritur (vt notant DD.) vt non habeam aliam pecuniam otiosam, quam commodè in mutuata locum possum supponere, & eidem lucro destinare. Dixi, commode, quia, (vt rectè notauit Nauar. n. 212.) etsi habeam aliam repositam in alios euentus, (vt ad alendam familiam, ad dotandas filias, ad solandam senectutem, vel ne statum meum periculo exponam) quam proinde nolo propter lucrum in aliquod discrimen coniecere; tamen possum pro lucro cessante pacisci; quia reuera illa mutuatio est causa cur lucrum illud mihi pereat, quod per illam pecuniam sperabam. Nec refert, quod inani timore non audeam illam exponere; quia ex quo absolute decreui non amplius impendere negotiationi, quam hanc certam summam; si ex ea mutuem, verè lucrum mihi cessat, quod aliunde non compensatur, vt etiam notauit Molina disp. 316. vnde absolute loquendo, sufficit vt nolim aliam loco mutuata impendere.

87

Secundus modus est, Si antequam mutuum petas, ego pecuniam meam negotiationi subtraxerim, vt tibi, quem scio petiturum, possum mutuare. Hoc euentu etiam possum pacisci de lucro cessante, etsi non eodem prorsus modo, quo prius. ibi enim pecunia, quam do mutuam, plus mihi valebat, vt subest illi destinationi, quam ipsa per se valeat; (per hanc enim facta erat veluti semen lucri futuri) & ideo plus poteram exigere, vt fieret æqualitas: vt pro 100. 110. quia 100. destinata negotiationi, valebant 110. hic verò quod do non plus mihi nunc valeat, quam per se æstimetur; cum iam desierit esse semen lucri, eò quòd prius subtraxerim negotiationi, quam mutuum peteretur. vnde dum mutuum rogor, non possum exigere supra sortem quòd illa mihi nunc plus valeat, sed ob aliam causam; nempe quia cum damno meo pecuniam meam ex statu fecundo ad statum sterilem reduxi, id quæ vt mutuat-

88 *2. Si abstraxi pecuniam ante quam petas.*
rem

rem tibi, prudenter coniectans te id cupere, & ratum habiturum. unde ratione huius possum exigere, quanti istud lucrum, quo tua causa me priuauit, estimabitur. Negotium enim tuum cum meo damno gessi. Et si enim mutuum hinc non sit immediata causa lucri cessantis; est tamen causa mediata: nam subtractio pecunie à negotiatione, est causa immediata. Hæc autem subtractio fit propter mutuum, estque præparatio & dispositio ad mutuuum; quæ subtractio etiam censetur fieri uoluntate eius, qui mutuuum est petiturus. Hæc ratione excusari uidentur mercatores, qui præcipientes Regem petiturum, pecuniam suam à negotiatione subducunt, uel ea abstinere, ut ingentes summas paratas habeant; non enim id faciunt sine magno lucri detrimento; & alia ratio non suppetit ad tantam vim numeratæ pecunie simul præsentandam.

89

Tertius modus est, Si pecuniam destinari negotiationi, non absolute, sed dumtaxat sub conditione; ut si dicam, Vellem negotiari, nisi mutuum peterent, de quo modo est difficultas. Quidam enim doctissimi uiri putant, etiam tunc posse aliquid exigi ratione lucri cessantis.

90
3. Si non fuerit destinata, nisi sub conditione.

Probari potest Primò, Quia si abstineas negotiatione, ut paratam habeas pecuniam ad mutuandum Principi, potes exigere interesse, dum ille mutuuum peter: ergo similiter, si id facias ut mutues iis qui è Republ. sunt petituri.

Dices, Esse disparem rationem; quia dum id facis ad mutuandum Principi, certa mutuatio (nempe ea quæ Principi est facienda) est causa lucri cessantis; & sic potest à Principe exigi compensatio: dum uero id facis ut mutues iis qui passim se offerent; nulla certa mutuatio est causa lucri cessantis (quamuis enim non mutuares huic uel isti in particulari, non tamen idem lucrum ex negotiatione caperes) quare non potes ab hoc uel illo in particulari compensationem exigere.

91

Respondet, Et si nulla particularis mutuatio seorsim spectata, sit causa; tamen omnes collectim sumptæ sunt causa totius lucri cessantis, nam ut mutues passim occurrentibus, abstines à negotiatione, & subis detrimentum lucri inde prouenturi. quare cum omnes collectim sint causa, potest onus compensandi hoc lucrum distribui in singulas mutationes secundum cuiusque proportionem, sicut quando multi collectim sunt causa alicuius damni; onus restitutionis debet distribui in singulos, prout quisque ad illud damnum est cooperatus. Simile uidemus in Monte pietatis (de quo infra dubit. 23.) ubi onus distribuitur in singulos mutuatarios.

92

Secundò, Si Respublica, boni communis causa aliquem mercatorem cogeret abstinere à mercatura, ut passim daret mutuuum iis qui sunt petituri; posset iste mercator exigere à singulis interesse: non enim tenetur gratis abicere spem illam quaestus, ut aliis commodet: ergo etiam poterit, quamuis sponte ob eam causam abstineat, consequentia patet, quia quòd coactus uel sponte abstineat, non mutat rationem iustitiæ & æqualitatis, nec tribuit ius exigendi interesse; sed quòd lucrum ei cesset, uel non cesset.

93

Tertiò, Si quis præsciret in particulari, quinam essent petituri, posset abstinere à mercatura, ut pecuniam habeat paratam, & quando peterent, exigere interesse. tunc enim certæ & determinatæ

mutationes essent causa lucri cessantis: ergo idem licitum erit, etiam si nesciantur in particulari. quid enim refert ad iusticiam, utrum scias in particulari qui sint, an in genere, esse aliquos: hinc enim non pendet ratio æqualitatis, de qua sola nunc querimus.

Quartò, Mutuatarij in hoc casu non putant sibi fieri iniuriam; imò æquum censent, ut ei compensetur, quantum spes lucri per negotiationem (quam causa mutui reliquit) consequendi, ualebat.

Quintò, Si quis venderet aliquod instrumentum artis suæ, quo multum poterat lucrari, & quò uellet ut nisi sciret à multis desiderari, posset exigere ab emptore interesse lucri cessantis: atqui pecunia est instrumentum mercatorum, quo possunt multum lucrari, & quo uellent ut negotiando, nisi scirent illud à multis alijs expectari: ergo si illud à se alienent, possunt exigere interesse.

Ob has rationes, hæc sententia mihi olim uisa est probabilis, & etiam nunc uideatur, præsertim speculatiuè considerata; modò ille non exigat amplius quàm spes illa lucri, detracta laborum & expensarum æstimatione, ualebat, & semper retineat animum negotiandi illa pecunia, si mutuuum non peteretur. In praxi tamen ob periculum palliandi usuras, non est facile admittenda post factum tamen, non ausim cogere ad restitutionem.

Secunda conditio est, Ut non tantum exigas, quantum est lucrum, quod sperabas, sed minus, deducendi enim est æstimatio laborum, expensarum, & quanti plus ualeat id quod certum est & præsens, quàm quod futurum & incertum; ut DD. passim docent. itaque solum potes deducere in pactum, quanti ualeat illa spes lucri, deductis laboribus & expensis: ut si paratus sis spem illam lucri vendere 100. aureis, & labores expensasque ob illud subeundas redimere tribus; non potes exigere nomine lucri cessantis nisi aureos septem. si amplius petas, iniusticiam committis, pro lucro cessante plus exigens, quàm ipse illud æstimes, non tamen id esset proprie usura; quia non peteretur nomine mutui, sed amissionis lucri.

Notandum tamen Primò, Dupliciter hoc lucrum posse in pactum deduci. Primò, Indeterminate; nempe ut mutuatarius teneatur tantum soluere pro interesse, quantum euentus declarauerit lucri fuisse futurum: ita ut si postea ex euentu deprehensum fuerit, mutuo non dato, lucrum futurum fuisse 100. aureorum; teneatur pro eo soluere 100. (deductis tamen deducendis) si 50. solum quinquaginta; si nullum, nihil. id autem sciri poterit uel ex euentu, quem idem mercator in alia pecunia negotiationi exposita experitur; uel quem alij mercatores in simili mercionij genere uerfantes, sortiuntur.

Secundò, Determinate, nempe stipulando à principio à mutuatario ut aliquid determinatè promittat pro spe lucri, qua se mutuaus per mutuuum priuat. & tunc poterit mutuaus hoc exigere, etiam si euentus declararet nullum lucrum fuisse obuenturum, & sortem ipsam cum nauis perituram: quia spes illa, cum mutuuum daret, pretio erat æstimabilis, eamque censetur uendidisse.

Notandum Secundò, Sorum lib. 6. qu. 1. art. 3. tenere, laboris & molestiarum æstimationem non necessario esse deducendam mercatori. quod probatur, quia si petas à mechanico ut tibi sua commoderet instrumenta, uel ut te comitetur, potest te

94

95
videtur probabilis.

96
2. Ceditio. Spes sola æstimanda.

97
Lucri cessantis compensatio dupliciter deducitur in pactum.

98
An labor deducendus sit.

cum pacifici de toto lucro faciendi, quod eo tempore amitteret, nec tenetur laboris æstimationem deducere; ergo nec mercator tenetur æstimationem laboris & molestiarum negotiationis detrudere. Quæ sententia mihi placet, quando iste labor talis est, ut mercator non optet illum pecunia redimere; quia vel cupit illum subire, ut otium aliamve molestiam vitet; vel facili conatu cum ceteris negotiis eum præstabit.

99
3. Cōditio.
Nō statim
exigenda
compensatio.

Tertia conditio est, ut lucris cessantis compensatio non exigatur statim dato mutuo, sed convenienti intervallo. ut si ex mutuo 100. aureorum, debeantur tibi 10. nomine lucris cessantis, non potes pacifici decem statim dari; ut rectè docet Medina de usuris q. 3. §. Septima conditio. ratio est, quia si statim velis reddi 10. iam in re non mutuas alteri 100. sed solum 90. solum enim 90. retinet dum decem tibi restituit. unde hac ratione fiet ut tantumdem exigas pro lucro cessante ex nonaginta, quantum ex centum; quod aperte est iniquum. cum enim non cesset tibi lucrum nisi ex 90. non est æquum ut velis compensationem, quasi cessantis ex 100.

100
Si statim
exigat
compensatio.

Aduerte tamen, si mutues 100. aureos ea lege ut statim reddat 9. (ratione lucris cessantis ex 91. quæ ipse retinet) non esse usuram. ratio est, quia hoc nihil est aliud quam mutuarè 91. cum interesse; & alia nouem sine interesse: quæ tamen statim sint reddenda ad soluendum interesse ex 91. proueniens in quo contractu non magis grauatur mutuatarius, quam si differretur solutio interesse.

101

Petes, Vtrum ut pactio lucris cessantis sit licita, necessaria sit ut mutuanse non offerat ad mutuandum, sed alterius precibus compulsus mutuet?

Annon
possit se
offerre.

Resp. Id necessarium non esse: (est Conradus q. 30. & quidam alij id existiment) ut rectè Nauarr. num. 212. & Sotus supra art. 3. ratio est, quia aequalitas & iustitia contractus non pendet ex eo, quod desideres vel non desideres illum fieri: sicut possum offerre alteri equum meum, qui mihi valde est commodus, venalem; æstimato commodo, quo me prius in hoc tamen casu teneor patefacere emptori, me ratione commodi, quo prius, amplius petere; ne decipiatur putando equum esse meliorem quam sit, & ita emat meum commodum nesciens, loco bonitatis equi.

DVBITATIO XII.

Vtrum qui bona fide fecit contractum usurarium, vel aliàs iniquum, quem si talem sciisset, fecisset alium iustum; possit ratione lucris cessantis, veritate comperta, tantum retinere, quantum contractu illo iusto lucraturus fuisset.

102
Quidam
affirmant.

Quidam viri sanè docti affirmant, & dicunt in tali casu contractum illum iniquum bona fide initum, reducendum esse ad limites contractus iusti, quem contrahens cum eodem vel cum altero poterat facere. Probat hanc sententia Primò, Quia iste contractus est causa cur relinquat alium contractum, quo iuste lucratus fuisset: ergo poterit exigere interesse lucris cessantis.

Dices; Ergo etiam mala fide contraxisset, poterit exigere interesse.

Responderi potest negando consequentiam; quia dum mala fide contrahit iudicans contractum esse iniustum; tunc in contrahendo non censetur habere rationem lucris cessantis per alios contractus iustos. si enim illius rationem habere vellet, facile in suo contractu posset constituere iustitiam & aequalitatem, & ita non esset iniquus. Qui autem putat contractum esse iustum, non intendens nisi iuste contrahere; implicite videtur in subsidium accerere omnes titulos iustos, qui in tali contractu possunt reperiri; & consequenter etiam titulum lucris cessantis, quod cessat ex alio contractu, quem fecisset, nisi hunc contractum probum parasset.

103

Secundò, Quia in hoc contractu, formaliter & ex intentione contrahentis seruatur aequalitas; & etiam est aequalitas ex parte materia; nam potest in ea materia inueniri titulus iustus; etiam si contrahente non consideretur: ergo talis contractus est secundum se sit iustus, tamen ratione intentionis & tituli latentis potest iustificari.

Tertiò, Quia nemo per talem contractum putabit sibi factam iniuriam; non enim facta est iniuria formalis, cum mutuator non intenderit nisi iuste contrahere: nec etiam materialis, quia in materia reperitur titulus iustus, quem ille implicite censetur voluisse: non enim est necesse ut expressè cogitarit, si hic contractus esset iniquus, vellem facere alium, aut vellem exigere compensationem lucris cessantis: quia sufficit intentio virtualis, quam videtur habere negotiator diligens, in omnem occasionem intentus. si enim rogaretur, diceret hanc esse mentem suam in omni contractu.

104
Resolutio
sententia
generatim
accepta.

Vtrum hæc sententia ita generatim accepta, non videatur vera. Primò, Quia si emitte rem minoris iusto, bona fide; postea tamen intellecta veritate teneris complere pretium; nec potes confugere ad alium contractum, quem cum alio iniustis, & quo plus lucratus fuisses; ratio est, quia venditor non consentit in illum titulum; non enim mens eius est rem suam minoris iusto vendere propter interesse emptoris.

Secundò, Si vendas aliquid bona fide supra iustum, teneris postea comperta veritate restituere excessum, nec potes contugere ad lucrum cessans. ratio est, quia emptor non consentit in illum titulum; non enim intendit compensare interesse venditoris, sed tantum emere rem iusto pretio, unde quod amplius soluat, est quia decipitur, putatque rem plus valere, quam reuera valeat. si enim sciisset rei pretium, nolisset dare quantum dedit. quod si illum excessum volebas ratione tui interesse, hoc ei debebas explicare, nam fortasse nolisset rem emere supra iustum, ob tuum incommodum faciendum. Idem dicendum de locato & conducto, de cambiis & censibus.

105
Limitatio
sententia.

Si tamen limitetur hæc sententia ad contractus eos, in quibus uterque contrahentium censetur consentire in eisdem titulos; ita ut is, cum quo contrahis, intendat tibi dare lucrum omni eo titulo, quo tu intendis illud accipere, ut fit in mutuo; sic non videtur improbabilis. & potest habere locum in quatuor casibus.

Primò, Si quis dum alteri tradit, v. g. 100. intendat expressè omni titulo, quo potest, lucrari sex; hic poterit postea exigere sex; si reuera lucrum cessans, deductis deducendis, tanti æstimetur, etiam si

1. Si expressè intendas omni titulo lucrari.

etiam si de hoc non cogitauerit. Similiter poterit exigere, si alio iusto titulo salua forte tantum poterat peti, vt per tres contractus cum mercatore; (de quibus infra;) aut per contractum census vtrunque redimibilis, aut alium: quia satis est vt intendat omni iusto titulo id lucrari a tali: vt eruditè docet Gregorius à Valentia disp. 5. q. 25. dub. 3. ratio est, quia ad iustitiam, seu aequalitatem, perinde est siue titulus sit cognitus & volutus in genere; siue in specie; modò reuerà extet; & propter illum exigatur aequalens.

106
2. Si implicitè.
Id est tri-
pliciter.

Secundò, Si quis implicitè & virtute aliquem titulum iustum intendat; quod potest fieri tripliciter. Primò, Si intendat accipere lucrum eo titulo, quo consuevit passim à mercatoribus; v. g. in Bursa accipi. tunc enim implicitè spectat illum titulum; ex quo illa consuetudo est orta; etiam si illum in particulari ignoret. vnde si ille titulus sit in se iustus, & reuerà hinc & nunc subsit; potest iuste illud lucrum accipere. Orta autem videtur hæc consuetudo ex interesse, quod incurrunt mutuo; vnde si interesse luci cessans subsit huic mutuo; poterit lucrum illud accipere; quia implicitè hoc interesse spectat.

107
Pecunia
pupillorū.

Simili modo, si consuetudo illa dandi pecuniam pupillorum & viduarum in depositum (vt vocant) & exigendi 5. vel 6. pro centum, orta sit ex iusto titulo, (v. g. triplicis contractus cum mercatore, aut veri interesse;) qui sic contrahunt iuxta morem receptum, implicitè spectant titulum illum vnde consuetudo illa est orta. vnde si subsit interesse, vel si ille cum quo contrahitur est talis, vt per tres contractus ab eo tantum peti queat, possunt illud exigere.

108
Ex vi præ-
cedentis
propositi
contrahens.

Secundò, Censetur implicitè intendere iustum titulum, si ex vi præcedentis propositi, quo statuit in hoc contractu exigere lucrum omni titulo, quo potest, sese applicet postea ad hunc contractum celebrandum; tunc enim etiam si actu id non cogitet, tamen implicitè censetur velle ita contrahere, & reipsa sic exequi, sicut ante proposuit. quo modo forte excusari possent aliqui, qui initio cum ad Bursam darent, expressè sapienter intendunt illud lucrum omni titulo iusto accipere; & inde consuetudine contracta, non amplius postea id actu cogitant. nam censetur semper contrahere ex vi illius consuetudinis & habitus inducti per priores illos actus, in quibus erat expressa intentio omnium iustorum titulorum; quæ intentio censetur manere in habitu, & consequenter in omnibus actibus ex illo habitu seu consuetudine factis.

109

Tertiò, Videri potest implicitè intendere iustum titulum, qui cupit iusto modo lucrari, & non aliter. Hic enim intendit formaliter iustum titulum, & ita est affectus; vt si sciret titulum huius contractus non esse iustum, noller contrahere, sed faceret alium contractum; vel statim titulum iustum inueniret (vt luci cessantis) & deduceret in pactum; vnde videtur iste virtute intendere titulum omnem iustum, qui subsit; neque se alligare ad hanc formam contractus, v. g. mutui: nam ita est actu dispositus, vt si rogaretur, quo titulo quæue forma contractus velit lucrari illa sex pro 100. responderet, Omni modo meliore, quo possim: quam clausulam Notarij plerumque solent addere Instrumentis; quia censetur ea esse mens contrahentium.

110

Hoc animo viri iusti, Deumque timentes solent contrahere, dum res est obseura. Iuxta hanc rationem excusari possent multi, qui pecuniam pupillarem apud homines industrios vel mercatores deponere solebant. hi enim non intendunt nisi licito modo hoc lucrum percipere: & si ro-garentur, ex vi suæ consuetudinis & præsentis affectus id ipsum responderent. Itaque non ausim hos cogere ad restitutionem. quamquam putem non permittendum, vt quis in posterum sic contrahat absque expresso titulo ob quem lucrum petat: quia cum tituli non considerantur expressè, non constat ex parte rei seruetur aequalitas. deinde non satis liquet; an iste tertius modus implicitæ intentionis sit sufficiens; (videtur enim potius intentio habitualis quàm virtualis;) & si sit sufficiens, an reipsa interuenierit. quare hunc modum non probauerim in formali pacto mutui, nisi expresseris te velle contrahere meliore modo quo potes.

DUBITATIO XIII.

Utrum ratione periculi sortis, vel difficultatum aut expensarum quæ in ea recuperanda metuuntur; liceat aliquid ultra sortem exigere.

111
Ratione
periculi.

Quidam putant id esse illicitum. Ita Nauarrus c. 23. n. 81. Sotus lib. 6. q. 4. art. 1. ad 1. & quidam alij, ob rationes infra ponendas.

Respondeo tamen, Absolutè id esse licitum, vt docet Angelus Usura 1. n. 38. Silu. Usura 1. q. 35. Ioan. Medina C. de restitut. q. 38. §. Ad tertiam causam, Corduba in Summa q. 78: Petrus Nauarra lib. 3. c. 2. n. 343. & alij recentiores. Probatur Primò, Quòd me coniciam in tale periculum est pretio æstimabile; vt si mutuem homini non satis noto, aut decoctori, aut dubie fidei: aut si timeam probabiliter magnas molestias in recuperanda sorte, (quos casus ponunt Ioannes Medina & Petrus Nauarra:) ergo possum pro eo pretium exigere. iustissimum enim est, si pro eo, quod pretio æstimabile est, pretium exigatur.

Secundò, Quia fideiussor potest ratione periculi, quod fideiubendo subit, aliquid exigere: atqui fideiubere est quoddam mutuare.

Dices, Fideiussor accipit ratione obligationis, quam subit.

Respondeo, Non tantum ratione obligationis, sed etiam & maximè ratione periculi. etsi enim possit ratione solius obligationis aliquid exigere; cum omnis obligatio civilis sit pretio æstimabilis: tamen multò magis potest ratione periculi, vt patet in eo, qui fideiubet vbi periculum est nullum; & in eo, qui idem facit vbi magnum: hic enim longè amplius exigere potest, nec alius ei titulus in hoc suffragatur, quàm periculi.

Tertiò, Qui vendit ad diem, seu creditò, potest ratione periculi, quod subit dilata solutione, aliquid exigere supra iustum rei nudæ pretium, vt infra cap. 21. dubit. 6. dicemus: atqui dilatio solutionis est tacitum quoddam mutuum: ergo si licet in hac dilatione, etiam licebit in mutuo expresso.

Quartò, Si tibi commodem vel eloceim equum, domum,

domum, vestem, possum aliquid exigere ratione periculi quod tua causa subeo, si prudenter metuo ne apud te res pereat, vel deterior efficiatur; ut quia te noui negligentem aut non probam fidei: (quod etiam Sotus fatetur) ergo etiam quando mutuo pecuniam. Nec satisfacit quod ait Sotus, esse discrimen, quod ibi non transferatur dominium, hic vero transferatur: hoc enim parum ad rem facit. nam sicut tu obligaris reddere locatum & commodatum, ita etiam totum mutuum; & sicut meares tibi locata, est in periculo, ita summa mihi debita, est in periculo.

Quintò, Mutuator potest exigere ut mutuarius ei caueat, dato fideiussore aut pignore: ergo potest etiam ipse aliquid accipere cum periculum fideiussoris subit.

112 *Tria requiruntur.* Notandum tamen, ut hoc iuste fiat, tria requiruntur. Primò, ut non cogas mutuarium ut te adhibeat loco fideiussoris, sed liberum ei facias pignore vel fideiussore cauere: quia obligatio illa, quod teneatur te loco fideiussoris accipere potius quam alium, est onus quoddam pecuniæ æstimabile. Itaque non potes id ei imponere, nisi forte ratione lucri cessantis, ut sic illud compenses.

113 Secundò, ut non plus exigas ratione huius periculi, quam ipse alteri velles dare pro talis periculi redemptione, si pecuniam tuam in illud conlicere cogereris. hoc enim est signum, te iustam æstimationem non excedere.

Tertiò, ut sit verum periculum, ex quo probabiliter timeatur incommodum. Nec refert, etsi postea forte damnum nullum euenerit: quia non pro ipso damno futuro, sed pro periculo damni pactus es.

114 *Obiectio.* Sed contra obicitur ex Nauarro, Primò, Quòd hæc sententia sit contra communem sententiam Theologorum & Canonistarum.

Respondeo, Est contra communem sententiam, licitum esse cogere mutuarium ut utatur mutuante loco fideiussoris; non autem inire cum illo talem contractum, si sponte consentiat.

115 *Cap. Inciuitate.* Secundò, Ecclesia, inquit, determinauit contrarium, cap. In ciuitate, de Usuris, ex quo colligere licet, Ecclesiam determinasse, talia pericula non esse considerabilia.

Respondeo, Falli Nauarrum; nam in illo cap. nihil aliud definitur ab Alexandro III. quam ratione solutionis dilata non licere merces plus vendere, quam modò valeant; nisi dubium sit, illas plus minùsve tempore solutionis valituras.

Vbi aduerte, non damnari eum, qui plus exigit ratione periculi, cui fors per dilationem solutionis exponitur; de hoc enim nulla fit tibi mentio; imò tacite insinuat id esse licitum. si enim tibi ius est, rem quæ nunc valet 3. vendere 6. dilata solutione, quando dubium est, utrum ea tempore solutionis sit plus minùsve quam sex valitura, ut docet Pontifex; multò magis ius erit exigere aliquid supra rei presentem estimationem, ratione periculi totius fortis. si enim illud licet quia exponis te periculo amissionis lucri; multò magis hoc licebit, cum te exponas periculo non minui vel ambigui lucelli, sed totius fortis amittendæ.

116 Tertiò, Ex cap. Nauiganti. 19. de Usuris, vbi Gregorius IX. sic ait: *Nauiganti vel eunti ad nauandas, certam mutans pecunie quantitatem, pro eo quod suscipit in se periculum, recepturus aliquid ultra sortem, usurarius est censendus.*

Respondeo, Vel Pontifex loquitur de eo, qui ita mutuat ut alterum cogat inire secum contractum præstandæ securitatis mercium aut pecuniæ: qui videlicet non vult mutuari, nisi alter alium contractum secum ineat, quo ipse certo precio in se periculum pecuniæ vel mercium recipiat; & hoc est illicitum, & ex parte usurarium, ut dictum est: quia hoc onus est pretio æstimabile, & fortè alia ratione, minore detrimento securitas præstari potuisset, dato pignore vel fideiussore. Ita docent Angelus & Silu. supra, & Ioann. Medina supra, ad 4. & alij DD. ferè omnes; vel certè solùm intendit damnare usuras centesimas, quæ in traiectione pecuniæ iure civili permittebantur; de quibus dubit. 4.

117 Quartò, Ex Soto, Quamuis, inquit, periculum, quod subis mutuando vel vendendo credito, sit pretio æstimabile; tamen non potes pro eo quiddam exigere, nisi inuoluntariè hoc patiaris. atqui is, qui se offert vel rogatus mutuat, non patitur hoc periculum inuoluntariè: ergo non potest quidquam pro eo exigere.

Respondeo, Ad hoc supra dub. 11. responsum est; nam eodem argumento probabat Sotus, non licere quidquam exigere pro lucro cessante, nisi inuoluntariè id patiaris. Dico igitur, verum non esse quod assumitur. si enim pretio æstimabile est exponere pecuniam tali periculo; nihil refert utrum voluntariè an inuoluntariè id facias, etsi enim dum res sponte offertur, eius pretium minuitur; (nam ut dici solet, *merces vltionæ vilescunt*) & ideo minùs exigere debeas dum te loco fideiussoris offers, quam si ad hoc rogatus esses; tamen iudicio prudentis, spectatis circumstantiis, hoc officium meretur mercedem.

Quintò, Si possit aliquid exigi ratione merus & periculi; is, qui magis est metuculosus, possit plus exigere; quod est absurdum.

118 Respondeo, Metus debet niti iusta ratione; debet enim esse verum periculum, ob quod prudenter metuitur. vel tale, ut ipsemet libenter tantum illud redimeret, si cogere subire.

DVBITATIO XIV.

Utrum ratione carentiæ pecuniæ, seu obligationis non repetendi ante certum tempus, possit aliquid exigi: ut si mutuem tibi 1000. aureos ad vnum annum, priuans me non solum pecunia, sed etiam facultate repetendi per tantum tempus.

119 *Quorumdam sententia.* Vidam, ut refert Molina disput. 308. putant hoc titulo posse aliquid exigi, in qua sententia videtur esse Ioannes Medina C. de restitut. q. 32. §. Inde inferitur. vbi dicit: *Inde inferitur, posse mutuantem aliquid supra sortem recipere sine vitio usuræ aut iniustitiæ: ratione grauius, quod ex carentiâ mutuatæ pecuniæ patitur; si inde non daretur occasio infamie aut scandali: quia ob illam causam licitè est vendenti, supra iustam pretium accipere.* hæc ille. Quæ sententia probari potest Primò, Quia fideiubere alterius nomine ad vnum annum pro tanta summa, est pretio æstimabile, etiam si nullum sit periculum in debitore: ergo etiam mutuarè cum

eum obligatione non repetendi. consequentia probatur, quia hoc est difficilius quam illud. plures enim inuenias, qui nomine tuo fideiubeant pro tanta summa, quam tibi velint ad tantum tempus mutuare, vt experientia constat. & ratio est; quia qui fideiubet in hoc casu, moraliter certus est se nullam pecuniam numeraturam; & si fortasse contigerit eam esse numerandam, certus est se eam recuperaturum: imò potest eam statim repetere, & omne interesse. qui verò mutat, iam re ipsa numerat, & quidquid euenierit, non potest ante annum repetere. si quoque interim ei obuenierit interesse, non compenlabitur, nisi expressè de eo fuerit conuentum.

Secundò, Licetum est aliquid exigere pro obligatione mutuandi 1000. suscepra per vnum annum: ergo etiam pro obligatione non repetendi pecuniam mutuam tanto tempore.

120 *Solutio quorumdam.* Dices, Esse disparem rationem: nam omnis obligatio est pretio aestimabilis. vnde licet aliquid stipulari pro fideiussione & obligatione mutuandi, quamuis nihil sit periculi vel damni in illis. at verò quòd quis non possit mutatam pecuniam repetere ante annum elapsum, non est obligatio aliqua, sed liberalis concessio suæ pecuniæ, (sicut fit in donatione, vbi donator nullam subit obligationem) quæ satis compenlabitur redditione æquivalentis in fine anni.

121 *Resolutio.* Sed contra Primò, Non solum dantur obligationes ad actus positivos, sed etiam ad priuationes actuum. sicut enim me obligo ad aliquid faciendum, ita etiam me possum obligare ad non faciendum: vt si promittam alicui non vti via vel actu per agrum ipsius, non vtgere solutionem ante certum tempus, non vocare in Ius, non egredi vrbe; in quibus constat induci veram obligationem ad aliquid non faciendum: contra quam si fecero, ius alterius violabo, & tenebor de damno secuto. Nec refert, quòd is qui donat, nullam dicatur subire obligationem; quia plus oneris subit, quam si obligationem solum aliquam susciperet; cum rem penitus à se alienet, non retento iure repetendi; quod omne est pretio aestimabile.

122 Secundò, Etiam si concederetur, non dici obligationem, tamen negari non potest, quia sit onus quoddam indebitum; tale autem onus subire, est pretio aestimabile. sicut enim fieri potest, vt is qui fideiubet pro eo qui maximè est soluendo, incommodum aliquod subeat; ita etiam fieri potest, vt is qui mutat cum tali onere, incommodum aliquod inde reportet, etiam si modò non appareat; vt experientia docet. sæpe enim fit vt qui diuissimi videntur, non sint; vel si sint, repente fiant pauperes, & non sint soluendo per infortunium, vel occultam calumniam, vt sæpe fit in magnis emporiis.

123 *Carentia pecuniæ an possit pretium imponi.* Tertio, Probatur hæc sententia; quia sicut aliis rebus & oneribus potest aliquod pretium imponi; ita etiam oneri carendi sua pecunia tanto vel tanto tempore. cum enim pecunia sit instrumentum negotiandi, & priuare se instrumento suæ artis sit pecunia aestimabile; cur non etiam mercatores poterunt carentiæ pecuniæ pretium aliquod communi consensu imponere; præsertim si ratio boni communis id postulet: Quòd autem bonum commune postulet vt id faciant, probatur; quia cum plurimi pecunia præsentem egeant, nec facile possit inueniri qui gratis mutuare ve-

lit, (partim ratione periculi fortis, vel difficultatis in ea recuperanda; partim ne priuete se commoditate variis modis negotiandi, maximè per cambia quæ hoc tempore vigent) ratio postulabat, vt mercatores communi consensu constituerent veluti certa pretia carentiæ pecuniæ, spectatis omnibus illis circumstantiis; ex quibus ea carentia posset pro tempore plus vel minoris aestimari; idque vt passim omnibus constaret quanti pecunia haberi possit, & ne singuli pro suo arbitrato suum interesse, suæque incommoda, cum magno mutuatoriorum damno taxare possent. Et hic videtur esse vsus Bursæ seu Petisflylij Antuerpiensis, quòd mercatores quotidie conueniunt, & habita ratione copiarum vel inopiarum pecuniæ, multitudinis cambiorum, mercimoniorum, omniumque lucrandi rationum, (in quibus opus est pecunia præsentem) statuunt tum per se, tum per suos proxenetes pretium carentiæ pecuniæ, quòd mercatores mutuantes, pro eo quòd tanto tempore sua pecunia careant, nec ante terminum constitutum liceat repetere, possint exigere. Hoc pretium interdum est sex pro 100. in annum; aliquando 7. 8. 9. 10. 11. 12. amplius quam 12. vetantur exigere constitutione Caroli V. edita Bruxellæ anno 1540. 4. Octob. quæ habetur pag. 767. diuersarum ordinat. vbi si amplius exigatur, declaratur vsurarium. Porro hoc pretium videtur posse ibidem exigere quiuis mercator, etiam si nullum ei lucrum cesset. Primò, Quia est iustum pretium carentiæ pecuniæ inter mercatores. nam iustum pretium rei vel oneris in aliqua communitate, est; quod bona fide, causa boni communis, ab illa communitate, spectatis omnibus circumstantiis, imponitur. atqui hoc pretium sic imponitur: ergo est iustum. Secundò, Quando alicui rei vel obligationi ob iustas causas, quæ communiter adfunt, est pretium impositum, possum illud exigere, etiam si mihi talis obligatio non sit oneri, imò etiam si sit commoda; eò quòd communiter tanti aestimetur: ergo etiam si ex carentia pecuniæ per annum, non cesset mihi lucrum, nec sit periculum fortis; tamen quia huic carentiæ ob iustas causas tale pretium est impositum, possum illud exigere sicut ceteri: sicut pro fideiussione possum exigere pretium communiter taxatum, si quod sit, etiam nullum mihi sit periculum, imò etiam si mihi sit per commoda: cum tamen fideiussio potissimum ex periculo incommodi aestimetur.

124

125 Hæ rationes videri possint alicui probabiles, potissimum tertia; & iuxta eas consuetudo Bursæ Antuerpiensis excusabilis; quam præstaret seruari, quam illam quæ modò introducta est: quæ multi nolunt cuiquam mutuare secundum morem Bursæ, sed tantum dare ad cambium. vnde fit vt qui mutuando solum lucrarentur 7. 8. vel 10. in 100. facile extorqueant 20. vel 30. in 100. per varia cambia & recambia intra vnum annum.

126 Nihilominus sentio non esse tam laxas habendas mercatoribus dandas; nec illis concedendum vt quidquam supra sortem exigant, si illis ex carentia pecuniæ nullum lucrum cessat, nullum periculum impendit, nullum incommodum metuit. Primò, Quia sententia illa videtur noua, nec illam apud Auctores reperio: ac proinde in re morali tanti momenti non facile admittenda. Deinde quia carentia pecuniæ & obligatio non repetendi ante aliquod tempus, est quid intrinsecum rationi

124

125

126

127

rationi mutui: (alioquin mutuum non differret à precario) vnde si mutuum debet gratis fieri (vt constat ex supradictis) nihil pro hac carentia vel obligatione petendum est.

Ex hoc fundamento elicienda est responsio ad 1. & 2. argumentum.

Ad Tertium responderi potest, tale pretium imponi à mercatoribus non posse; quia carentia pecuniæ non est pretio æstimabilis, nisi ratione alicuius incommodi vel periculi coniuncti.

DUBITATIO XV.

Vtrum in mutuo pœna conuentionalis locum habeat; siue, Vtrum licitum sit pacisci, vt mutuatarius, si ad terminum statutum non restituerit, aliquid soluatur in pœnam suæ moræ ultra sortem.

128 **R**espondeo, Id esse licitum. Ita Scotus d. 15. q. 2. & ex Scoto Gabriel q. 11. art. 1. columna 4. Siluester, Usura 1. num. 28. Ioannes Medina q. 3. de Usura. §. Quarta causa & Nauarr. cap. 17. n. 215. & alij. Ratio est, quia debitor, qui est in mora, peccat contra iustitiam retinendo alienum seu alteri debitum; ac proinde dignus est pœna: ergo ex conuentione partium potest illi aliqua pœna constitui; sicut illi solet pœna imponi, qui à contractu rescilierit: & hæc pœna poterit exigi, etiam si mutuans nihil incommodi sit passus.

Pœna conuentionalis.

129 Dices, Nemo potest alteri imponere pœnam, quam teneatur subire, nisi Superior: ergo, &c.

Respondeo, Solus Superior potest inuitum obligare ad pœnam; sed priuatus potest alterum obligare consentientem; tunc enim ille per suum consensum seipsum obligat, sicut in aliis pactis.

130 *4. Conditiones requisitæ.*

1. Condicio, vt absit fraus usuraria.

Notandum tamen, hic requiri 4. condiciones. Prima est, Vt non fiat in fraudem usurarium, vt notant Scotus, Gabriel, & alij: vt si non cures vtrum soluatur ante talem terminum, an non; sed vt possis lucrari ex mutuo, terminum illi cum pacto pœnali constituis, tunc enim non ex culpa, quæ nulla esset in non soluendo; sed ex vi mutui censeretur illud lucrum expectari. Eodem pertinet, si vt lucreris, breuem nimis terminum, intra quem scis illum soluere non posse, constituas. Necessè igitur est, vt dum mutuas, velis tibi ad talem terminum restitui, siue tua intersit siue non; & vt is iusta temporis intercapedine, vt intra eum soluere queat mutuatarius, distet, tunc enim non restituendo peccabit; ac proinde potes pacisci de pœna; vt si contra hanc tuam voluntatem restituere omiserit, eam teneatur soluere. quòd si constituta iam pœna, optes illam incurri, peccas contra charitatem, optando peccatum proximi ob tuum commodum; non tamen contra iustitiam; nec inde fit vt exactio pœnæ sit iniusta; (etsi contrarium sentire videatur Nauarrus supra) quia omissio solutionis non idèò desinit esse peccatum.

131 *2. Vt sit culpa.*

Secunda est, Vt debitor verè sit in culpa non soluendo. nam sine culpa non potest imponi pœna; siue ea sit iudicialis, quam Iudex imponit per sententiam; siue legalis, quæ lege est constituta; siue conuentionalis, quæ constituitur ex conuen-

tionem partium. vnde si factus sit impotens, non potest exigi, vt rectè notat Nauarrus supra. Pari modo si contractus, cui apposta est pœna, Iure sit irritus: quia absque peccato talis contractus potest non seruari. si tamen huiusmodi contractus iuramento esset confirmatus, pœna peti posset, quia tunc obligaret; ac proinde eius violatio esset peccatum, quod pœnam meretur.

132 *Si contractus irritus.*

Sed quid, si culpa sua factus sit quisquam impotens?

Resp. Si aduertit vel facillè aduertere potuit, ex negligentia vel actione sua culpabili securitatem impotentiam, tenebitur ad pœnam. ratio est, quia tunc non soluere est culpabile, volitum in causa culpabili: vnde meretur pœnam. vt si alea vel concessione decoxit rem familiarem. Secus si id ita factum sit, vt nullo modo aduertit.

Tertia est, Vt pœna sit moderata iuxta mensuram culpæ: quod etiam in pœna iudiciali & legali requiritur. quando enim pœna est immoderata, iniquè cogitur mutuatarius in eam consentire: ac proinde non potest peti, qua parte iustum modum excedit. Hinc pactum legis commissoriarum in pignoribus (id est, vt pignus sit creditoris, si certo tempore debitor non soluerit) est Iure prohibitum cap. Significante. 7. de pignoribus, & L. 1. & 3. C. de pactis pign. Hinc sequitur, si pars debiti soluta fuerit, non posse totam pœnam exigi, sed partem tantum; eam nimirum, quæ parti debiti proportionè respondeat.

133 *3. Vt sit pœna moderata.*

Quarta, Vt mora sit notabilis. non enim vnus diei, veleniam hebdomadæ interuallum ordinariè sufficiens dici debet ad pœnam incurrendam. hic tamen qualitas negotij & mos Prouinciæ spectandus est. Nam si concessum est spatium sufficiens, & intra illud solutio facta non sit, poterit peti, etiam si vel vnum diem excefferit, si Iuris rigore vti velit mutuator.

134 *4. Vt mora notabilis.*

Petes, Vtrum hæc pœna post moram sit debita in foro conscientie ante Iudicis sententiam?

Resp. Valdè probabile est, ante omnem sententiam deberi. Ita Siluester v. Pœna num. 14. & Couarr. in Epitome 4. Decret. p. 2. c. 6. §. 8. nu. 11. & alij. ratio est; quia deberetur ex vi pacti inter contrahentes initi, & sic communis sensus hominum eas accipit. vnde multum differt hæc pœna à pœna legali & iudiciali, quæ non debentur ante sententiam; quia non ex vi pacti & promissionis rei, sed Iudicis præcepto, delictum punientis.

135

Aduerte tamen, sicut legalis & iudicialis non debentur ante sententiam Iudicis, ita conuentionalis non debetur ante exactionem partis, quæ quam exactionem hic Iudicis vicem supplet: est enim nimis durum & moribus hominum non satis accommodatum, vt solutio debeatur ante exactionem: æquum verò, vt parte exigente; quia debetur ex pacto. quare sicut Iudici iubenti non licet resistere, ita neque parti exigenti pœnam conuentam, denegare, ita Couarr. loco citato, Molina disp. 97. & multi Iurisperiti.

136 *Non debetur ante exactionem.*

Dixi, esse valdè probabile; quia non est certum. Imò contrarium etiam probabile est, videlicet pœnam conuentionalem non esse necessariò soluendam in foro conscientie, antequam debitor illius per sententiam Iudicis cogatur, ita enim sentit Adrianus quòd lib. 6. art. 1. concl. 2. illatione 3. vbi generaliter docet, nullam pœnam esse soluendam ante

ante

ante condemnationem. Lopez l. 1. de contract. c. 31. & l. 2. c. 34. Victoria, vt refert Lopez; insinuat Nauarr. c. 23. n. 68. eandem tenet noster Sanchez l. 1. de Matr. disp. 37. & dicit multos neotericos doctissimos ita sentire. Ratio est; quia illa videtur esse mens contrahentium & pœnam apponentium; nisi aliad exprimant. idem enim apponunt pœnam, vt cogant secum contrahentem ad seruandam fidem; & vt ius habeant compellendi ad eius solutionem, si sefellerit. confirmatur, quia cum pœna sit contra voluntatem; eius conditio naturalis postulat, vt non sit debita solutio, nisi quis cogatur. hæc tamen ratio non omnino conuincit: quia quod ex pacto debetur, non requirit sententiam Iudicis. Itaque verius puto spectandam consuetudinem; quæ nisi requirat condemnationem Iudicis, credo teneri ante sententiam, ad solam partis requisitionem. In dubio tamen de consuetudine, censeo alteram sententiam probabilem.

DUBITATIO XVI.

Utrum is qui pignus ab alio habet, si fructus ex eo perceperit, teneatur eos in sortem putare.

137 **D**ico Primò, Si pignus creditori datum sit tantummodò in securitatem debitorum, tenetur creditor fructus ex eo perceptos in sortem computare; nisi ratione lucri cessantis, damni emergentis, vel periculi sortis, vel pœnæ conuentionalis, (iuxta ea quæ supra diximus) vel ratione expensarum in pignore custodiendo factarum, possit eos retinere. est communis sententia DD. & aperte colligitur ex cap. 1. & 2. de usuris. ratio est; quia nullum ius habet ad fructus illos ratione mutui. vnde etiam si agrum sterilem, quem mutuator non colebat, acceperit in pignus; si sua diligentia inde fructus collegerit, tenetur eos, deductis expensis in colendo factis, referre in sortem, vt rectè Nauarrus cap. 17. nu. 216. contra Sotum: quia fructus hoc ipso, quo nascuntur ex re alterius, pertinent ad dominum illius rei. vide supra c. 12. dub. 17. Quod si quis veller accipere fructus rei quæ in pignus offertur, & nihilominus postea recipere sortem; debet illam rem emere cum pacto de retrouendendo. tunc enim possit percipere fructus, donec venditor rem suam redimeret; vt rectè Caietanus q. 78. art. 2. circa resp. D. Thomæ ad sextum. nam tempore illo medio res ipsius esset, & rei periculum; vnde etiam fructus. possit autem hæc emptio fieri etiam post contractum mutui & pignoris, si vtriusque consensu rescisso contractu mutui, iniretur contractus emptionis cum pacto de retrouendendo; de quo infra cap. 21.

138 *Quomodo possint fructus pignoris percipi.*

139 **D**ux exceptiones, in feudo, & in emphyteuta. Posterior est, si emphyteuta oppigneret domi-

no directo rem emphyteuticam: tunc enim dominus directus, etiam si laicus sit, potest fructus rei illius percipere. ratio horum est, quia contractus feudi & emphyteutis habent tacitas quasdam conditiones, cum quibus semper censentur celebrari, nisi contrarium exprimat. inter has vna est; vt si dentur in pignus domino directo, possit ipse percipere eorum fructus, forte non imminuta; idque ne res apud dominum directum existens fructificet alteri, quod non videtur consonum rationi. Ex similibus tacitis conditionibus fit, vt feudum in multis casibus reuertatur ad dominum directum, vt docet Siluester v. Feudum. num. 17.

140 Requiritur tamen tres conditiones vt dominus possit fructus istos percipere. Primò, Vt non exigat obsequium vel pensionem solitam. Secundò, Vt non percipiat eos, quos res producit; qua parte est melior effecta per industriam emphyteutæ. Tertio, Vt feudum vel emphyteutis non sit comparata magna pecuniæ summa, vel magnis obsequiis antecedentibus; sed bona ex parte gratis concessa; aliàs iniquum esset pactum illud de fructibus horum (cum oppignerata hæc domino directo fuerint) percipiendis. vide Siluestrum supra num. 29. & 30. Nauarr. & Gabrielem supra.

141 Dico Secundò, Si pignus datum sit non solum ad debiti securitatem, sed etiam vt creditor interim eo fruatur, loco rei debite; tunc non tenetur eos in sortem conferre. Hoc modo intelligendum est caput Salubriter, de usuris, vt rectè ostendit Molina disp. 321. & colligitur ex Caietano loco cit. sic enim ait Innocentius III. illo cap. *Sanè generum, ad fructus possessionum, que sibi à socio sunt pro numerata dote pignori obligata, computandos in sortem non credimus compellendum, cum frequenter dotis fructus non sufficiant ad onera matrimonij supportanda.* q. d. idem fructus talis pignoris non sunt computandi in sortem (in diminutionem dotis;) quia tale pignus non consuevit dari vt dos minuatur; cum fructus dotis integræ frequenter non sufficiant oneribus matrimonij sustentandis; in quem tamen finem dos datur. non ergo mens loceri est, vt ratione horum fructuum dos minuatur; sed vt gener fruatur illis, donec ei dos representata fuerit. hæc videtur esse mens Pontificis: non enim intendit aliquid statuere præter Ius commune, aut aliquod priuilegium concedere genero ratione onerum matrimonij in pignore dotis, quod ex conditione contractus non habeat; (vt ex ipso modo loquendi satis patet) sed tantum explicat, generum non teneri, supposita consuetudine, quæ passim viget.

Cap. Salubriter, de usuris.

Hinc sequitur. Primò, Generum hos fructus posse seruare, etiam si ex dilatione dotis nullum ei lucrum cesser; quia non conceduntur hi fructus ratione lucri cessantis: (vt plerique DD. putant, teste Couarr. l. 3. variat. cap. 1. num. 3.) sed vt onera matrimonij, donec dos soluatur, sustententur; nisi de contraria soceri intentione constet. Idem dicendum, etiam si is qui dedit dotem, sit extraneus.

142 *Non requiritur vt genero lucrum cesset.*

Secundò, Si constet soceram pignus non dedisse, nisi in securitatem dotis, non potest gener fructus retinere, nisi ratione lucri cessantis: (vt si socer sit in mora, non soluens tempore constituto;) ratio est, quia tunc isti fructus pertinent ad socerum; neque genero alia ratione sunt debiti,

Potest lege
statui, ut
percipiat
fructus pi-
gnoris.

vti suppono. Vnde gener in hoc casu non potest obligare focerum, vt lofer ei illos fructus concedat, aut vt nouum contractum, quo illos possit percipere donec dos soluatur, secum inuat. Posset tamen lege constitui, vt etiam in hoc casu gener ad onera matrimonij sustinenda possit percipere fructus pignoris, donec dos soluatur: imò vt possit petere à focerò pensionem annuam, donec dotem soluerit; idque non tantum ratione interesse, sed etiam tamquam pretium onerum matrimonij. hoc enim æquitati est consentaneum, & pertinet ad Reipubl. bonam ordinationem & tranquillitatem.

143 Tertiò sequitur, Viduam non posse soluto matrimonio percipere fructus pignoris, ei pro securitate dotis assignati; nisi ratione lucri cessantis vel damni emergentis; quia tale pignus non solet dari nisi ad securitatem. Contrarium tamen tenent multi DD. Bañes q. 78. a. 2. sub finem. Petrus Arragon. ibidem, Lopez, & quidam alij. vnde sententia illa non est improbabilis. Sed puto spectandam consuetudinem, vel mentem oppignerantis.

DUBITATIO XVII.

Vtrum licitum semper sit in mutuo pacisci, ut res restituatur in eadem mensura, etiamsi pretium eius, tempore restitutionis creuerit.

VT si mutues mihi 10. modios tritici, valentes nunc 20. aureis, Vtrum possis exigere totidem modios, etiamsi pretium crescat ad 25. aureos.

144 Sotus lib. 6. q. 1. artic. 2. putat in mutuo semper posse exigi eandem mensuram, seu idem pondus rerum. ratio ipsius est, quia in mutuo spectatur proportio seu æqualitas corporum, quæ permittantur, non pretiorum. si enim pretiorum æqualitas spectaretur, esset potius emptio & venditio, quam mutuum. Sed vtendum distinctione. vnde

145 Si dubium
an pueris
minoris
valeat.

Dico Primò, Si sit dubium vtrum res tempore restitutionis valebit plurius an minoris, potest mutuator exigere parem mensuram rei æquè in se bona, eamque suo tempore accipere, etiamsi interim pretium eius valde creuerit. Ratio est, quia tunc par est vtriusque conditio, sicut enim mutuator potest lucrari, ita & amittere. vnde si lucretur, non prouenit id ex obligatione mutui; (quasi illud lucrum supra sortem exigatur ex pacto) sed per accidens, & casu fortuito, eò quòd res tempore redditionis facta sit maioris æstimationis. In casu vera est sententia Soti.

146 Si certum
valituram
minoris.

Dico Secundò, Si certum sit, vel saltem probabile, rem valituram minoris, potest mutuator maiorem quam dederit mensuram exigere, (prout id magis vel minus certum fuerit) vt fiat æqualitas, idque siue rem illam esset nunc venditurus aut in familia consumpturus, siue seruaturus. Probat; quia qui dat mutuum, potest spectare in re sua non solum naturalem bonitatem, sed etiam pretium; & exigere vt restituatur æquale non solum bonitate, sed etiam pretio. si enim in omnibus alijs contractibus potest exigere æquale in pretio; cur non etiam in mutuo? ergo si tibi mutuo 10. modios dum valent 25. aureis, possum pacisci, vt re-

stituas mihi 12. modios & dimidium, si tempore restitutionis singuli modij non valebunt nisi duobus aureis; quia illi duodecim cum dimidio æquales erunt æstimatione meis decem.

Dico, Si tempore restitutionis non valebunt nisi duobus; quia non possum te obligare, vt ad illud tempus differas restitutionem; possum tamen obligare vt non differas vltra certum terminum, & intra illum soluas, ea mensura, quæ adæquet pretium mensuræ, quam tibi nunc trado.

Dices, Iste contractus non est mutui, sed venditionis frumenti tui & emptionis alterius: nam implicite exigis pretium frumenti tui, (quod est 25. aureorum) & emis frumentum alterius, tibi suo tempore reddendum.

Sed contra, Si esset contractus emptionis & venditionis, non possem exigere vt reddas mihi rem eiusdem speciei. si enim pretium frumenti mei est 25. aureorum, debeo illo in venditione esse contentus: nec possum vterius obligare emptorem vt vendat mihi vicissim frumentum vsque ad illam summam, pretio tempore traditionis currente: hæc enim obligatio exigeretur supra iustum pretium. Est igitur formalis contractus mutui, etsi implicite venditionem & emptionem contineat.

Dices, Si rem illam eras seruaturus in illud vsque tempus, quo minoris erat valitura, non censebitur tibi plurius nunc valere, quam tunc valebit: ergo non potes nunc pro ea amplius exigere, quam tunc valebit. Quidam concedunt totum.

Sed neganda est consequentia; quia etsi toto eo tempore, quo manebas in proposito illam seruandi, non plurius valeret; tamen hoc ipso, quo mutasti illud propositum, statuendo illam nunc alienare per mutuum, potes illam æstimare secundum præsentem valorem, quem modò habet, ac proinde huic æquale exigere.

Petes, Quid si in contractu non fuerit conuentum de restituenda maiore mensura, vel de exæquando pretio, sed tantum de restituendo mutuo; tenebiturne mutuarius postea, cum pretium decreuerit, maiorem mensuram restituere? Petrus Nauarra l. 3. c. 2. n. 252. & sequentibus putat eum teneri. Primò, Quia alioquin non seruatur æqualitas pretiorum, quæ in ceteris omnibus permutationibus seruari solet. Secundò, Si mutuo tibi 100. aureos dum singuli valent 12. regalibus, & postea decrescat pretium eorum vsque ad 11. non satisfacis si mihi restituas idem pondus auri; sed maius dare debes: ergo similiter in alijs, vbi materia distinguitur à pretio. Hæc sententia est probabilis.

Contraria tamen videtur vsu recepta: quam tenet Sotus supra. ratio est; quia in mutuo ita vsu receptum est, vt mutuarius non censetur obligatus, nisi ad reddendam rem similem specie, & parem bonitate & mensura; nisi ratione mutationis pretij aliter sit conuentum. hæc enim est conditio puri mutui, cui nulla implicite miscetur emptio aut venditio.

Ad Primum responderi potest, In mutuo nudo non spectari æqualitatem pretiorum, sed bonitatis naturalis & mensuræ, quamuis si mutuas velit, possit etiam habere rationem pretij: sed si non fecit, sibi imputet.

Ad Secundum: Alia est ratio nummorum, alia frumenti & rerum similibum. in nummis enim non

147

148 Non refert, quòd eam non eras seruaturus.

149 Si non est conuentum de maiore mensura.

150 Non tenetur reddere maiorem.

151

non spectatur nisi pretium: unde non debet restitui nisi pretium æquale. in aliis rebus primario spectatur ipsa materia. nemo enim petit mutuum frumentum propter pretium frumenti, sed propter ipsum corpus & substantiam eius.

152 *Si valitura plus, non potes exigere mensuram parem.* Dico Tertio, Si certum est, vel probabilius, rem tempore traditionis valituram plus quam modò valeat, non potes ad parem mensuram reddendam obligare; sed tantum ad eam, quæ tunc temporis adæquabit pretium rei à te traditæ, vt si 10. modij, qui nunc valent 20. aureis, restituendi sint eo tempore, quo valebunt 25. non potes exigere vt restituantur 10. Ratio est, quia non potes pacisci vt aliquid reddatur ultra id quod æquualet rei tuæ. 10. autem modij tempore redditionis plus valebunt quam res tua, quam modò tradis. Excipe, nisi rem tuam vsque ad illud tempus constituisse seruare; tunc enim ratione lucri cessantis posses amplius exigere quam res valeat. hic tamen detrahenda esset æstimatione custodia vsque ad illud tempus faciendæ, & æstimatione periculi corruptionis; tantoque minus exigendum.

153 Aduerte tamen, Sotum supra & Molinam disput. 311. putare, non esse contra iustitiam, etiam si exigat in hoc casu parem mensuram; modò non obliget illum vt differat solutionem vsque ad illud tempus, sed solum obliget vt soluat dum mutuans repetet. Ratio est, quia tunc mutuarius sibi imputare debet quod expectauerit donec pretium creuit. hæc sententia etiam probabilis est, si non erat certum, pretium fore augendum; vel si mutuans constituerat rem seruare, aut erat adhuc anceps. alioquin si constabat pretium augendum, & constituerat non consumere aut alienare ante illud tempus, non video quo iure possit æqualem mensuram repetere: hoc enim est manifestè aliquid lucrari supra æstimationem fortis, ex pactione mutui.

154 *Potesse exigere mensuram parem, est probabile.* Dico Secundo, Si non ita permisceantur, non transfertur earum dominium in vsurarium; ac proinde numquam transfertur ex vi solutionis seu traditionis factæ ratione contractus mutui. Est communior sententia DD. D. Thomæ art. 3. Caiet. tom. 2. Opusc. 8. cap. 11. Medina q. 4. de vsura. §. Ad tertium principale. Soti lib. 6. q. 1. art. 4. Couarr. l. 3. variarum, cap. 3. n. 6. & aliorum. Ratio est, quia per illam solutionem mutuarius non intendit donare gratis, vt suppono, nec plus turis dare vsurario quam habeat, aut quam ei debeatur ratione mutationis; atqui ratione mutationis nihil debetur præter sortem: ergo non intendit transferre dominium, sed solum extemam traditionem facere, quæ necessaria est vt fidem suam liberet, & pecuniam mutuum impetret. confirmatur ex L. Numquam. 31. n. de acquir. rerum domin. vbi dicitur: Numquam nuda traditio dominium transfert, nisi præcesserit venditio, aut iusta aliqua causa. atqui hic non præcessit iusta causa, id est, iustus titulus: ergo. Adde, etiam si quis fateri veller, transferri dominium; hoc tamen est adeò debile, vt nullius sit momenti: quia tenetur sponte restituere propter iniuriam; & mutuarius retinet ius in re; sicut quando aliquid metu extortum est. de quo supra cap. 17. dub. 6.

DVBITATIO XVIII.

Vtrum dominium vsurarum transferatur in vsurarium.

155 *Sententia quorundam, transferri dominium.* Vlti putant vsurarium acquirere dominium vsurarum, (id est, earum rerum quas ratione mutui supra sortem accepit) siue illæ sint vsu consumptibiles, vt vinum, frumentum, pecunia; siue non, vt vestes, annuli. Ita docet Scotus in 4. d. 15. quæst. 2. art. 3. ad secundum. Palud. ibidem quæst. 2. art. 5. Nauarr. cap. 17. num. 265. Fundamentum præcipuum est, quia voluntas illa mutuatarij, qua illas soluit, sufficiens est ad dominium transferendum: nam absolute voluntariè soluit; & solum inuoluntariè secundum quid. Sed contraria sententia est communior, pro qua

156 *Si miscantur.* Resp. & Dico Primo, Si res illæ nomine vsuræ acceptæ, ita miscantur rebus vsurarij similibus, vt non possint ab eis distingui, tunc earum dominium censetur translatum. est communis sententia DD. colligitur ex §. Si duorum. & 2. sequentibus. Instit. de rerum diuisione. & L. Si alieni. 78. n. de solutionibus, vbi dicitur, Si alieni in meo in scio vel invito domino soluti sunt, manent eius, cuius fuerunt. si mixti essent, ita vt discerni non

possent, eius fieri qui accepit, in libris Casij scriptum est; ita vt actio domino cum eo, qui dedisset, furti competere. Valdè tamen credibile est, quamdiu cumulus iste extat, aliquo modo idem permanens, siue apud vsurarium, siue apud alium; cum, cuius res ibi permixta est, habere ius in re; vt ante alios omnes ei ex illo satisfiat: imò eum posse sibi ex illo occultè accipere, quantum è re sua ibi permixtum esse nouit. Ratio est, quia etsi quando misceo, v. g. frumentum alterius frumento meo, absque voluntate domini, acruus ille ex utroque resultans non fiat communis, ac proinde nec singula grana communicentur, sicut cum vtriusque consensu miscetur: tamen competit illi actio in rem, quamdiu acruus extat totus, vt habetur Instit. supra. quod est valdè consentaneum iuri naturali. cur enim, cum certò mihi constat rem meam esse huic permixtam, non possim mihi vindicare ex mixto illo, quantum de meo inest? Confirmatur ex L. Marcellus. 3. §. Pomponius. de rei vindicatione, vbi dicitur: Si quid quod eiusdem nature est, ita confusum & mixtum est, vt separari nequeat, pro parte vindicandum, vt puta meum argentum & tuum in massam redactum est.

158 *Non transferri dominium vsurarum.* Dico Tertio, Si non ita permisceantur, non transfertur earum dominium in vsurarium; ac proinde numquam transfertur ex vi solutionis seu traditionis factæ ratione contractus mutui. Est communior sententia DD. D. Thomæ art. 3. Caiet. tom. 2. Opusc. 8. cap. 11. Medina q. 4. de vsura. §. Ad tertium principale. Soti lib. 6. q. 1. art. 4. Couarr. l. 3. variarum, cap. 3. n. 6. & aliorum. Ratio est, quia per illam solutionem mutuarius non intendit donare gratis, vt suppono, nec plus turis dare vsurario quam habeat, aut quam ei debeatur ratione mutationis; atqui ratione mutationis nihil debetur præter sortem: ergo non intendit transferre dominium, sed solum extemam traditionem facere, quæ necessaria est vt fidem suam liberet, & pecuniam mutuum impetret. confirmatur ex L. Numquam. 31. n. de acquir. rerum domin. vbi dicitur: Numquam nuda traditio dominium transfert, nisi præcesserit venditio, aut iusta aliqua causa. atqui hic non præcessit iusta causa, id est, iustus titulus: ergo. Adde, etiam si quis fateri veller, transferri dominium; hoc tamen est adeò debile, vt nullius sit momenti: quia tenetur sponte restituere propter iniuriam; & mutuarius retinet ius in re; sicut quando aliquid metu extortum est. de quo supra cap. 17. dub. 6.

159 Hinc patet responsio ad fundamentum diuersæ sententiæ, illam voluntatem non esse sufficientem, non defectu voluntarij propriè, quia est absolute libera; sed quia per eam non est volitum vt ista vsuræ absolute cedant in dominium vsurarij, sed solum vt sint ipsius, quatenus ei debentur, non aliter.

160 *Si sit res fructifera, etiam fructus debent.* Ex his sequitur, si res nomine vsuræ accepta, sit fructifera, non solum rem illam, sed etiam fructus perceptos restituendos esse, vt docet D. Thomas supra. quod etiam admittunt illi, qui putant dominium vsurarum transferri in vsurarium. vide Couarruiam l. 3. variar. c. 3. num. 6.

161 *Res pecuniæ vsurariæ paria, est vsurarij.* Dico Tertio, Res tamen lucrifactæ pecunia vsuraria, statim ac ipsi traditæ fuerint, transeunt in ipsius dominium. est communis sententia DD. D. Thomæ art. 3. Adriani in 4. tract. de restitut. quæst.

quæst. de usura. §. Occurrunt. Medina, de usura quæst. 4. §. Ad quartum principale, Couarr. lib. 3. var. cap. 3. num. 6. & aliorum. & colligitur aperte ex L. 1. C. Si quis alteri, vel sibi sub alterius nomine, vel aliena pecunia emerit. vbi significatur, eum effici dominum, cuius nomine aliena pecunia res empta fuerit, si ei tradatur possessio, & L. 8. ibidem, *Qui aliena pecunia comparat, non ei, cuius nummi fuerint, sed sibi tam actionem empti, quam dominium, si ei tradita fuerit possessio, querit.* Item L. Si ex ca. 6. C. de rei vindicat. Ratio est; quia talis res est fructus industria, non pecunia; vt quæ per se fit sterilis.

162 *Si vendat res alienas.* Dico Quartò, Si usurarius res alienas loco usurarum acceptas vendat, acquirit dominium pretij, licet dominium istarum rerum non transferat in emptores. Prior pars patet ex L. 48. Qui vas, in fine, & de furtis, vbi dicitur, *Nummus, qui redactus est ex pretio rei furtiva, non est furtivus.* & paulò antè: *Cum fur rem furtivam vendidisset, eique nummos pretij dominus rei per vim extorsit: furtum cum nummorum fecisse, rectè responsum est.* potest tamen dominus pretium capere in compensationem, quando timet se rem suam non recuperaturum.

163 Dices, Talis contractus est inuoluntarius ex parte emptoris: (si enim sciret rem esse alienam, nollet emere) ergo est irritus. confirmatur, quia non intendit transferre dominium pretij in venditorem, nisi venditor transferat vicissim dominium rei in illum: atqui venditor hoc non potest vllò modo facere: ergo, &c.

Resp. Eum quidem aliquo modo esse inuoluntarium, cum ex errore procedat: quia tamen hic error non est circa rei substantiam, sed circa conditionem quamdam extrinsecam, non est ipso Iure contractus irritus. potest tamen emptor illum rescindere vbi sciuerit, & pretium repetere, vt constat ex cap. 17. dubit. 5. sed quamdiu hoc non facit, pretium est venditoris. Ad confirmationem: Non intendit pretium transferre sub conditione illa; sed transfert illud absolutè cum onere vt venditor rem quoque transferat in ipsum. vnde venditor statim fit dominus pretij traditi; sed manet obligatus vt rem faciat emptoris; teneaturque de euictione.

164 Aduerte tamen, hic requiri vt emptor bona fide res illas emerit, nesciens esse alienas. si enim id sciuit, contractus est irritus. vnde tunc usurarius non acquirit dominium pretij. vt patet L. Si in emptione. 34. de contrahenda emptione.

Alter pars probatur, quia qui non est dominus rei, non potest illius dominium in alium transferre, vt colligitur L. Ex empto 11. de actionibus empti, hinc vbi cumque reperta fuerit, poterit à priore domino vindicari.

DVBITATIO XIX.

Quenam possimus ab usurarijs titulo gratuito vel oneroso accipere.

Hæc quæstio locum habet in omnibus debitoribus, qui non sunt soluendo.

165 *Si res sint alienæ.* Resp. & Dico Primò, Non potes ab usurario vel fure accipere vllò titulo res alienas, quæ in specie extant, vt vestes, catenas, lectos; etiam si

ipfi eas alienando non fierent impotentiores ad soluendum. Ratio est; quia cum ipfi talium rerum non habeant dominium, non possunt illud in alium transferre. Hinc sequitur, eas non posse emi: & si quis eas sciens esse alienas emerit, teneatur ad restitutionem earum, & etiam fructuum omnium.

Notandum tamen est, hæc esse intelligenda, quando inuito domino emerentur. secus verò si ex consensu eius, saltem tacito & præsumpto. vnde excusandi videntur, qui emunt pignora, & alia quæ usurarij passim in oppidis publicè vendunt. Primò, Quia non constat an hæc sint aliena; talia enim solent sponte à mutuataris relinquere per modum venditionis pro sorte & usuris. & ita dominium eorum transit in usurarium, quamuis teneatur pretium supplere. Secundò, Quia mutuatarij postquam ea reliquerunt pro vturis, non solent curare ad quos perueniant; & si rogarentur, libenter facerent potestatem emendi.

Dico Secundò, Potes ab usurario & à fure accipere etiam titulo gratuito res eas, quantum ipse dominium habet. Ratio est; quia hæc res non sunt alienæ, sed ipsius usurarij; neque alijs sunt vlla reali obligatione obnoxie. non enim res usurarij sunt tacite hypothecatae pro vturis, vt quidam olim putarunt. nusquam enim in Iure positum talis hypotheca constituta inuenitur: Iure autem naturali nulla est tacita hypotheca. Accedit quòd ne furis quidem bona pro furtis hypothecata sunt, vt communiter DD. docent. vide Nau. c. 17. n. 265. Siluestrum Usura 6. n. 5. Couarr. lib. 3. var. c. 3. num. 6. & alios: ergo potest earum dominium validè in alios transferre. consequentia patet, quia dominus rei alteri non obligatur, habens liberam administrationem, potest eius dominium transferre in alium.

Potes, Quid si per eam donationem vel alienationem fiat impotens ad soluendum?

Resp. Multi DD. in hoc casu docent, eum, qui aliquid accepit, teneri ad restitutionem; quia accepit in fraudem creditorum, ac proinde iniuste.

Sed vtendum est distinctione. Primò, Si non inducis illum ad donandum vel ad alienandum, sed ipse sponte tibi donat, vel vendit, aut emi non teneris ad restitutionem in foro conscientie, etiam si scias ipsum per hoc fieri impotentem ad soluendum. Ita Petrus Nauarr. lib. 3. cap. 4. num. 218. & Molina disput. 327. colligitur aperte ex L. vltima, §. 4. Quæ in fraudem creditorum. & patet ex ratione allata; quia illæ res nemini sunt obstrictæ, & ipse est earum dominus; & nulla lege est inhabilis ad transferendum earum dominium: ergo transfert re ipsa. Nec obstat, quòd ille peccet donando, quatenus per hoc reddit se impotentem ad soluendum creditoribus: quia tu non es causa cur velit donare; sed supposito quòd ipse sponte velit, tu acceptas, vtens iure tuo. nec enim vel iustitia vel charitas postulat, vt negligas tuum commodum, etiam si inde per accidens sequatur alteri tantumdem damni.

Aduerte tamen, si titulo gratuito accepisti, Iure ciuili concedi creditoribus actionem, qua possint illud à te repetere. & quidem si sciuit illum ea donatione fieri impotentem, cogèris restituere, etiam si

etiamsi neque res extet, neque ex ea factus sis locupletior. si verò nesciisti, solùm teneberis quatenus extat, vel ex ea factus es locupletior, ut patet ex L. Quod autem. 6. 7. Quæ in fraudem creditorum. Quod si titulo oneroso accepisti; si quidem scisti illum sic reddi impotentem (vt si venderet domum vel agrum, vt insumat in conuiuia, in ludum) cogèris reddere non restituto pretio, nisi quatenus inde aliquid extat in bonis debitoris, vt patet L. 7. 8. & vltima. 7. Quæ in fraudem creditorum. Si verò nesciisti, non datur actio creditoribus ad rescindendum, vt expressè habetur d. L. Quod autem. 6. d. tit. vbi dicitur: *Si quid in fraudem creditorum factum sit, si tamen is qui cepit, ignorauit, cessare videntur verba edicti.*

170 Notandum est, hanc actionem concedi creditoribus solùm per vnum annum, qui computandus est ab eo die, quo primùm scierunt alienationem esse factam; vt patet ex Iuribus citatis.

Si induxi-
sti eum. Secundo, Si verò illum induxisti ad donandum vel alienandum, putans eum per hoc fore impotentem, teneris ad restitutionem, si hæc impotentia sit causa non soluendi. Ratio est, quia quæ causam damni dat, damnum dedisse videtur. Si tamen hæc impotentia non sit causa cur non soluat, non teneris; vt si ipse ea esset industria, vt facile possit tantumdem lucrifacere: tunc enim non impotentia, sed negligentia esset causa non soluendi. quo euentu potes licitè ab illo petere donationem vel condonationem. Pari modo si iam antè statuerat non soluere: (vt fit in multis occultis vsurarijs) tunc enim etsi tua inductione fiat impotens, tamen non teneris ad restitutionem; quia hæc inopia non est causa non soluendi, sed propositum illud prauum. confirmatur, quia creditores nihil à talibus expectant: vnde non censent sibi fieri iniuriam, si quis à talibus aliquid sibi donari vel condonari petat.

171 Notandum tamen est, eum, qui induxit alium ad donandum, aduertens eum sic reddi impotentem solutionis, ita vt industria non possit supplere, debere esse paratum ad restituendum, quancumque viderit illum cupere soluere suis creditoribus, & per impotentiam (cuius ipse sua inductione est causa) impediri. Ratio est, quia in eo casu ipse est causa non soluendi, cum sit causa impotentiae, propter quam debitor non soluit. Idem dicendum, si creditores putentur bona illius publica auctoritate occupaturi: quia tunc esset causa, cur creditores minus in bonis eius inuenirent.

172 Dico Tertio, Si vsurarius vel alius debitor non est soluendo, nihil potest ab eo accipi per vltimam voluntatem, vt per testamentum, codicillum, fideicommissum, vel donationem causa mortis; sed totum in conscientiae foro restituendum creditoribus. colligitur ex d. L. Quod autem. 9. 9. Quæ in fraudem creditorum. & L. vlt. 9. Etli. C. de Iure deliberandi. Ratio est, quia nemo post mortem suam habet potestatem lucrandi & compensandi creditoribus, si quid ex bonis ipsius, quod creditoribus dandum erat, in alios collatum fuerit. ergo par non est, vt de rebus suis possit pro eo tempore cum damno creditorum disponere, confirmatur; quia ideo potest res suas

alienare dum viuit, quia quamdiu viuit, manet ipsius persona obligata, quæ adhuc lucrari potest: ergo cum post mortem non possit ipsius persona manere obligata, aut aliquid lucrari vnde soluatur creditoribus; non potest etiam in illud tempus aliquid in fraudem creditorum alienare.

DVBITATIO XX.

Vtrum heredes vsurarij teneantur in solidum.

173 Auarrus cap. 17. num. 278. sentire videtur, singulos heredes in solidum teneri. ait enim: *Si quis heredum non habeat vnde restituat, alius ad id pro sua hereditatis parte, quantum feret, obligabitur.* Probat per cap. Tua nos. 9. de vsuris, vbi dicitur, *Quod filij ad restituendas vsuras ea sunt districtione cogendi, qua parentes sui, si viderent, cogentur.* Idem censet de donatario & legatario, deficientibus heredibus. Eandem tenet Glossa in illud caput. Sed contraria est verior, pro qua

Dico Primo, Si res aliqua in specie extet apud vsurarium, quam nomine vsurarium acceptam esse constat, ea, ad quemcumque heredem deuenierit, est restituenda. Patet ex dictis; quia est alienata; nam horum dominium est penes vsurarium, vt dictum est supra dub. 18.

Dico Secundo, Heredes non tenentur in solidum, nec alter pro altero; sed singuli tantummodò pro sua parte iuxta vires hereditatis. Ita Caietanus tom. 2. opusc. 8. quod est de vsura. q. 5. Siluest. Usura. 6. q. 10. Contr. lib. 3. variar. cap. 3. Sotus lib. 6. q. 1. art. 4. Medina q. 4. de vsuris. §. Ad quintum principale. Ratio est, quia in successione hereditatis sicut bona defuncti diuiduntur in heredes, ita etiam eius obligationes personales & debita. Rationi enim consentaneum est, vt qui tantummodò ex parte commodum percipit, onus quoque ex parte dumtaxat sentiat. Dico personales, quia si aliquid obligatione reali sit obstrictum, illud in totum conueniri potest.

Ad cap. Tua nos, Respondeo, Ibi tantum significari, totam obligationem restituendi transire ad heredes simul iunctos; ita tamen vt singuli non teneantur, nisi ex parte.

Dico Tertio, Etiam si omnes heredes deficiant, tamen legatarij & donatarij non tenentur ad restitutionem, si illa, quæ heredibus relicta sunt, sufficiunt ad soluenda debita, & ad portionem heredibus Iure debitam. Ita docet Ioannes Medina supra. Probat, quia onera debitorum testatoris non transeunt ad legatarios, sed ad heredes: hoc enim ratio hereditatis includit, heres enim dicitur, qui succedit in vniuersum ius defuncti. L. Hereditas. 63. 7. de regulis Iuris; ac proinde etiam in onera eiusdem, substituitur enim in locum defuncti.

Aduerte tamen, si bona heredibus titulo hereditatis cum oneribus defuncti relicta, non sufficiunt vt ipsi solutis debitis habeant suam legitimam, vel quartam Iure debitam; tunc legatarios & donatarios, quibus aliquid causa mortis donatum est, teneri contribuere, seruata propor-

Falcidiam detrahunt. portione, vt solutis debitis legitimam vel quartam illam, quæ Falcidia dicitur, obtineant; vt patet ex dictis cap. 19. dub. 7.

DUBITATIO XXI.

Quam ex cooperantibus ad vsuras teneantur ad restitutionem.

178
Qui agunt partes vsurarij, tenentur.

Respondeo & Dico Primò, Omnes eos teneri, qui agunt partes vsurarij, & sunt causa efficax cur vsuræ soluantur, vel solutæ non repetantur. Tales sunt Primò, Qui persuadent alicui vt fiat vsurarius & vsuras exigat; vt rectè Nauarr. cap. 17. nu. 263. & Sotus l. 6. q. 1. art. 4. sub finem. sicut qui suadet alteri vt fiat fur, tenetur de damno inde secuto; nisi fortè putauerit, mutuataris, qui aliter mutuum obtinere nequeunt, id gratum fore. tunc enim quodammodò illorum partes agit, ipsisque tacite consentientibus & ratum habentibus, suadet.

179
Excommunicantur Iudices.

Secundò, Omnes Iudices, qui statuto vel sententia compellunt soluere vsuras, vel decernunt vt solutæ non repetantur, tenentur in solidum iis, qui eas ob hanc causam soluunt, vel solutas non audent repetere. sunt etiã hi ipso facto excommunicati, vt patet Clementina vnica, de vsuris. Secus est, si vsurarios solum in Republ. permittant, ad maiora incommoda vitanda, nullum eis auxilium præbentes: tunc enim non censentur vsurarum causa: nisi fortè ingentes summas pro licentia fœnerandi exigant, vnde fiat vt ipsi vsuras augeant, & pauperes magis exhauriant.

Pretium pro licentia fœneris.

Abusus insignis.

Sicut in quibusdam sit locis, vbi tanta pensio vsurariis imponitur, vt penè tertiam partem lucri soluere cogantur. Vnde augent vsuras, & exigunt à mutuataris circiter 33. in centum per annum; id est tres quadrantes in libram Flandricam per hebdomadam; cum pro se, remissa illa pensione, sint contenti 21. in centum, & duobus quadrantibus in libram per hebdomadam. Tenentur tamen solum secundo loco, nempe in defectum vsurariorum, quando fuerunt causa.

Denegatio actionis.

Petes, Vtrum Iudices possint denegare actionem repetere volentibus vsuras. Videntur non posse; quia d. Clement. vnica de vsuris, excommunicat omnes Iudices qui impediunt vsurarum repetitionem. at denegare actionem ad repetendum, est impedire repetitionem: ergo. Deinde, quia Iudices tenentur ex officio administrare iustitiam ius habentibus: isti autem habent ius repetendi.

Resp. Per se loquendo Iudices non posse actionem illam reicere, sed teneri admittere. Et si enim Clement. illa non videatur loqui de simplici actionis denegatione; solum enim prohibet hos actus: 1. Facere, scribere, dictare statuta, vt soluatur vsuræ. 2. Liberè & scienter iudicare vt solutæ cum repetuntur, non restituantur. 3. Huiusmodi statuta iam edita ex libris communitatum non delere. 4. Talia statuta, vel consuetudines parem vim habentes obseruare; & hæc omnia cum præsumptione. Vbi manifestum est, non contineri simplicem actionis denegationem. Tamen secunda ratio allata satis probat, Iudices ordinariè id non posse.

Dico, Ordinariè; quia si alicubi putaretur necessarium, vel valde expediens bono publico, vt vsuræ permittantur, eò quod non suppetat alia ratio minore incommodo, pauperibus, mechanicis, & aliis indigentibus succurrendi; & vsurarij nollent mutuari, si talis actio concedatur, tunc posset Princeps supremus permittere, & etiam statuere, vt Iudices inferiores actionem denegent. Sic enim denegatur actio in multis aliis causis, vbi tamen est obligatio naturalis; vt cum quis deceptus est citra dimidium iusti pretij. Itaque ob publicum commodum non videtur dubitandum, quin hæc actio denegari possit: in qua sententia deprehendi postea esse Azorium lib. 8. Infit. moral. cap. 22. q. 13. dubit. 3. & Nauarrum in Consil. lib. 5. tit. de Iudæis & Saracenis, consil. 3. n. 7. & 8. & consil. 4. n. 3. qui non restringunt ad casum, quo id videatur necessarium bono publico: sed absolutè docent, Principes supremos posse repetentibus vsuras denegare actionem. Imò Nauarrus amplius affirmat, Principem posse statuere & compellere vt vsuræ permittæ soluantur. Ratio est; quia Princeps non tenetur in omni casu iustitiam subditis administrare, sed solum quando id fieri potest sine notabili incommodo. ergo sicut, vt videtur incommodum multarum litium, potest denegare actionem in deceptione citra dimidium, & in promissionibus simplicibus, &c. ita ad vitandum incommodum pauperum & mechanicorum in republ. potest denegare actionem in repetitione vsuræ. Confit. quia Princeps non tenetur administrare iustitiam, quando ipsa communitas id non vult; sed mauit pati aliquam iniuriam, quam priuari certo commodo. atqui in hoc casu nostro communitas non cupit, ergo, &c. Non tamen vsurarij ideirò sunt liberi in conscientia, nec minùs ab Ecclesia iuxta canones puniri possunt, aut vsuræ in foro Ecclesiastico repeti.

Cum autem nulla in eo vertitur boni communis utilitas, puto Principem non posse actionem repellere, aut permittere vt Iudices inferiores repellant; sed tenentur eos cogere vt admittant. Tum quia tenetur impedire peccata, præsertim contra legem naturæ, vt sunt vsuræ; tum quia tenetur administrare iustitiam, & curare vt ab omnibus administraretur, nisi iusta aliqua ratio permittenda iniuriæ subsit. Clementina illa non pertinet ad supremos Principes, sed solum ad Iudices inferiores, vt ex verbis eius manifestum est.

Tertiò, Notarius, qui Instrumentum vsurarium ita conficit inuito mutuatario, vt ex eo re ipsa cogatur soluere vsuras: vt si contractui vsurario prætendat honestum nomen mutui vel venditionis. Notandum tamen, qualecumque Instrumentum conficiat, si id faciat volente mutuatario, non teneri ad restitutionem; quia non lædit inuitum, similiter non tenetur, si exprimat contractum qualis est. nam ex vi talis Instrumenti non possunt vsuræ exigi, nisi fortè alicubi esset iniquum statutum, quo cogentur mutuatarij eas soluere. rarò tamen vsu venit vt Notarius teneatur; quia non facit instrumentum nisi volente mutuatario. peccat tamen semper mortiferè talia Instrumenta conficiendo; quia facit contra suum iuramentum, quod Notarij, dum munus illud suscipiunt, facere solent.

Quartò,

181
Famuli.

Quartò, Famuli & factores usurariorum, qui faciunt ipsos contractus iniquos. Aduerte tamen, Siluestrum v. Usura. 7. q. 4. cum Monaldo docere, non teneri famulum, qui ex speciali mandato domini dicentis, *Mutua Petro decem libras ad usuram meo nomine*, mutuum dedit. quæ sententia vera est, ita vt famulus tantummodò pecuniam numerare debeat. Secus verò si ipse contractus per famulum sit inuendus. tunc enim videtur efficax causa damni, imponendo illi obligationem iniustam, ob quam postea usuras soluit, si tamen non erat in potestate famuli absque eo contractu pecuniam dare, eò quòd dominus esset præsens; non videtur teneri, quia mutuatarius non censet sibi iniuriam fieri à famulo; qui aliter pecuniam numerare non potest, sed à domino, & hoc videtur velle Siluester supra.

182
Si famulus non poterat aliter dare.

Quintò, Famuli qui cogunt ad solutionem usurarum, quòd si non virgeant, & mutuatarij alioquin sponte erant soluturi, putat Sotus lib. 6. de iustit. quæst. 1. art. 4. in fine, illos non teneri: quia mutuatarij non putant sibi ab illis fieri iniuriam, & consentiunt vt dominis suis usuras acceptas tradant. sed verius est hoc ipso quò exigunt iniuriam fieri: quia iure dominorum suorum, quòd nullum est, exigunt, & directè spoliant alterum re sua. Verùm quia id sponte non faciunt, sed iussu dominorum, nec ipsis inde molumentum prouenit, non censent debitores sibi tantam iniuriam fieri, vt velint per ipsos fieri restitutionem; vel saltem quin libenter sint condonaturi si rogentur.

183
Qui cogunt ad solutionem.

Dico Secundo, Qui verò agunt partes mutuatarij, vel certè non efficaciter concurrunt, non tenentur ad restitutionem, etiamsi videantur cooperari. Tales sunt Primò, Famuli, qui recipiunt pignora, eaque asseruant. Secundò, Qui numerant pecuniam. Tertiò, Qui referunt omnia in libros rationum. Quartò, Proxenetæ, qui quærent eos qui pecunia egent, & adducunt ad usurarium. hi enim potius beneficium præstant, quàm iniuriam inferunt. vide Siluestrum v. Usura. 7. q. 3. quia non est in potestate illorum vt usurarius det pecuniam suam sine usura. Quintò, Qui pecuniam suam apud usurarium deposuerunt. modò tamen non suaserint vt usuras exigeret, nec sint earum participes, vt docet Caietanus q. 78. art. 4. Ratio est, quia nemo mutuatarius censet sibi per hoc fieri iniuriam, aut id agrè fert, quid enim illis obest quòd usurarius pecuniis abundet? fieri tamen potest vt is qui deponit, peccet; quatenus ei præbet materiam plurimum iniquorum contractuum. Sic intellige D. Thomam quæst. 78. art. 4. ad vltimum, vbi Caietanus non videtur assecutus eius mentem.

184
Non efficaciter concurrentes.

Deponens pecuniam apud usurarium.

DUBITATIO XXII.

Quenam pœna sint usurarijs constituta.

Notandum est, multas pœnas tum Iure Ciuili, tum maximè Iure Canonico in usurarios manifestos esse constitutas; vt patet cap. Quamquam, de usuris l. 6. & alibi, de quibus fuse Couarruias lib. 3. variar. cap. 3. & Siluester Usura 9. quæst. 4.

Dicuntur autem manifesti usurarij, qui facti vel Iure manifestè sunt tales. Facto quidem manifestè tales dicuntur, qui palàm, ita vt nulla tergiversatione negari possit, ad usuram dant. Iure verò, qui Iudicis sententia de hoc crimine sunt condemnati, vel qui de seipsis legitimo Iuris ordine hoc crimen coram Iudice sunt confessi, vel denique de quibus id per idoneos testes in iudicio est plenè probatum, vt docet Couarr. supra num. 4. & 5. Infamia, aut semiplena probatio non sufficit, teste Couarruias. Imò nec confessio extra iudicium, coram Parocho & testibus, vt docet Molina disput. 333. quia confessio extrajudicialis non inducit notorium Iuris. vide Glossam cap. Manifesta 2. quæst. 1.

185
Manifesti usurarij qui dicantur.

Prima pœna est, Infamia Iuris. L. Improbium. 20. C. Ex quibus causis irrog. infam. vnde si frater meus illum heredem instituat, postsum agere contra illum actione inofficiosi testamenti, vt docet Siluester ex Bartolo; & patet ex L. Fratres. 27. C. de inofficioso testamento. Item si est Clericus, beneficij obtinendi est incapax; vt pote irregularis.

186
Infamia.

Secunda est, Quòd non sint admittendi ad communionem altaris: cap. Quia in omnibus. 3. de usuris. quibus verbis non significatur, vt quidam volunt, eos esse excludendos ab officio diuino tamquam excommunicatos, sed solum à perceptione Eucharistia; hæc enim communio altaris dici solet. Addo, ipsos Iure communi non esse excommunicatos; & pœnas esse restringendas.

187

Tertia, Nec ad oblationes offerendas, dicto cap. Quia in omnibus, qui oblationes eorum acceperit, ipso facto est suspensus ab officio, donec ad arbitrium sui Episcopi satisfecerit: & compellitur reddere, vt ibidem habetur.

187

Quarta, Nec ad confessionem peccatorum, donec satisfecerint re ipsa pro sua facultate; vel idoneam cautionem dederint; (nempe pignoratitiam vel fideiussoriam) idque vel creditoribus ipsis (si sint præsentibus) vel Ordinatio loci, aut eius Vicario, vel Parocho coram testibus fide dignis, vel Notario publico, habenti mandatum ab Ordinario; vt patet ex d. cap. Quamquam, supra. Si talem cautionem præstare non possunt, debent iurare se non posse, & se facturos quidquid poterunt, vt fiat restitutio. si periculum non patiat moram, statim absoluedi sunt, & postea cautio exigenda.

188

Quinta, Nec ad sepulturam Ecclesiasticam, d. cap. Quia in omnibus. Imò qui eos scienter sepelire præsumpserit, ipso facto est excommunicatus; nec est absoluedus donec arbitrio Episcopi satisfecerit; Clementina 1. de sepulturis. Vbi nõ solum vespillonem seu sandapilarium, qui corpus in sepulchrum demittit, puto comprehendendi, contra Nauarr. cap. 27. nu. 137. & Caiet. v. Excomm. cap. 46. in hos enim rarissimè competit illud, qui propria temeritatis audacia præsumpserint sepelire; quòd tamen hic requiritur. Vnde ridicula foret hæc constitutio, vt rectè docet Glossa in hanc Clement. sed etiam & in primis Parochum, qui funeri præest: hic enim propriè dicitur sepelire, comitantes tamen non comprehenduntur; quia hi non propriè sepeliunt, sed funus honoris causa deducunt, & adstant. Verùm autem hæc censura & illa, de qua §. 3. modò incurrantur ante

sententiam condemnatoriam vel declaratoriam criminis in ipsos usurarios specialiter latam, dubitari potest. Sanè in Extran. Ad evitanda, quam refert Nauarr. cap. 27. nu. 35. videtur requiri sententia specialis: nec generalem Iuris prohibitionem sufficere. sed de hoc alibi.

Sexta, Testamenta ipsorum sunt irrita, nisi ante mortem soluerint, vel cautionem legitimam dederint. d. cap. Quamquam.

Septima, Ecclesiastici non possunt usurariis exteris elocare domos, aut permittere in eis habitare, imò tenentur eos expellere ex suis terris intra tres menses: alioquin ipso facto incidunt poenam suspensionis, si sint Episcopi: excommunicationis, si sint minores Episcopis; interdicit, si sit Collegium vel Vniuersitas Ecclesiasticorum. vt patet cap. 1. de usuris, in Sexto. vide plura apud Siluestrum & Couarr. supra.

DUBITATIO XXIII.

Vtrum Montes, qui dicuntur pietatis, excusentur ab usura, & quâ ratione.

189 **N**otandum est, in multis Christiani orbis locis, iam à 160. & amplius annis, fuisse à pijs viris ingentes pecunie summas ad mutuandum pauperibus deputatas; quæ summae solent vocari *montes pietatis*. constituti autem sunt hi montes cum hisce conditionibus.

190 **Prima**, Vt ex illis detur mutuam ad certam summam pauperibus loci, non exteris, aut diuitibus.

Secunda, Vt ad certum tempus, v.g. ad annum, vel paulò amplius id eis permittatur.

Tertia, Vt mutuatarij dent pignus idoneum: quia alioquin talis mons facile exhauriretur, multis postea non soluentibus.

Quarta, Singulis mensibus aliquid minutum soluant pro sumpibus necessarijs ad montis conseruationem; vt pro stipendio ministrorum, qui montem custodiunt, & administrant; semperque parati esse debent ad mutuandum, ad pignora recipienda, custodienda, reddenda; pro conductio- ne domus, pro libris rationum, ceterisque necessarijs instrumentis.

Quinta, Si tempore praescripto non soluerint, vendatur pignus; & quod ex pretio, detra- cta sorte & mensuris detrimentis, super fuerit, illis restitatur. Patent hæc ex Medina, de usuris quæst. 10. & Nauarro tract. de usuris num. 59. & sequentibus.

191 **His** positis, Caietanus tom. 2. opusc. 6. censet hunc montem & hanc mutuandi rationem illicitam esse. Idem docet Sotus lib. 6. quæst. 1. art. 6. In eadem sententiam inclinât Siluester Usura. 5. quæst. 4. Vtrum dicendum est, certum esse, hanc rationem mutuandi & hosce montes licitos esse & pios. Ita Nauarr. & Medina loco citato, & alij passim.

Probatum Primò, Quia Leo X. in Concilio Lateran. sess. 10. vnâ cum ipso Concilio approbat hosce montes tamquam pios, & cupit eos erigi cum conditionibus expositis; concedens Indulgentias iis, qui manus adiutrices ad huiusmodi erigendos porrexerint; denique excommunicationis sententiam profert in omnes, qui contra-

rium docere vel conacionari praesumpserint; vt patet ex Bulla eisdem, quæ tota extat apud Medina, & in tomò 4. Conciliorum, vnde videtur hæc doctrina fide tenenda.

Respondet Sotus Primò, Caietanum, qui Concilio interfuit, non obstante hac determinatione, integro Opusculo contrarium docuisse, idque esse signum, eam non esse validam.

192 **Respondeo**, Caietanum scripsisse illud Opusculum ante Concilium, nempe anno 1498. vt patet ex fine Opusculi; Concilium autem hoc definitum anno 1513. vt patet ex fine Bullæ.

Secundò Respondet Sotus; hõc Concilium non esse receptum in iis quæ statuit de eiusmodi montibus. Sed hæc responsio nihil valet: nam vt definitio alienius veritatis ratâ sit, non eget receptione populorum; sed hoc tantummodo legitimum habet in legum obligatione non enim veritas, quæ definitur, pendet à receptione aut censura subditorum; sed obligatio legis, quæ imponitur.

Tertiò Respondet, Concilium solum approbasse hosce montes, quatenus non sunt contrarij sacris Canonibus; atqui conditiones postæ, sunt illis contrariæ; præsertim ea, quæ pauperes iubentur aliquid soluere in singulos menses.

Verum Sotus non videtur expendisse Bullam, quam Concilium approbavit: nam in ea expressè se habetur & approbatur illa conditio ijs verbis: *Declaramus & definimus, montes pietatis, in quibus pro eorum impensis & indemnitate aliquid moderatum ad solas ministrorum impensas, & aliarum rerum, ad eorum conseruationem peruenit, pro eorum indemnitate dumtaxat ultra sortem, absque lucro eorumdem montium recipitur, nec mali speciem præferre, nec illo pacto improbari.* Id autem, quod ipse dicit, scilicet montem approbari quatenus eius capitula non sunt contraria sacris Canonibus, non habetur in illo Concilio; sed Pontifices, qui fuerant ante Concilium, conditionem illam in suis Bullis adiecerant, vt patet ex Caietano. Sed quia hæc conditio maximas controuersias inter Theologos excitauerat, debuit tota res apertè definiti; subtilis illis verbis ambiguus.

Denique dicit Sotus, non pertinere ad Concilium huiusmodi quaestiones; quæ magis ex philosophia quam Sacris litteris pendent, definite. Sed hæc responsio parum digna est tanto viro. Nam ad Concilium pertinet, definire omnia ex quibus pendet salus animarum; vt, vtrum hoc licitum an illicitum, peccatum an meritum, hoc enim nosse non minus necessarium est, quam quæ merè speculatiua: nam proximè pertinent ad hominum mores. & sanè Ecclesiæ auctoritas esset valde imperfecta, si de his certò & infallibiliter statuere non posset. Neque opus est, dum non agitur de veritate aliqua supernaturali, vt decisio ex Sacris litteris vel traditionibus immediatè colligatur; sed satis est ex illis mediare seu remotè aliqua adiumenta peti; ex quibus vnâ cum ratione naturali iunctis, veritas illa firmiter deducatur. quo modo etiam ab Ecclesia definitum est, *animam rationalem esse corporis formam.*

Secundò, Probatum ex Concilio Tridentino. hoc enim Concilium sess. 22. c. 8. 9. 11. enumerans loca pia, quæ ab Episcopo visitari debent, ponit etiam

191 Sententia Caiet. & Soti.
Montes esse licitos.

Sotus.
192
Sotus.
Concilio- rum definitio.

etiam hocce montes; supponit ergo esse pia opera, ut xenodochia, &c.

193

Tertio, Probatur ratione. Primo, Quia nihil exigitur à mutuataris ratione mutationis; sed solum ratione expensarum, quae necessariae sunt ad montis conseruationem & administrationem, ut patet ex Bulla Leonis: atqui licitum est aliquid pro his expensis exigere: ergo quod in istis montibus datur, iuste exigitur. Minor probatur, quia expensae illae fiunt in gratiam & commodum eorum qui mutuum petuntur, nempe ut maius damnum euent, nec cogantur usurarios accedere; ergo si quis cupiat frui commodis montis, potest cum eo iniri pactum, ut pro sua parte ad illas expensas contribuatur. par enim est, ut qui commodis alicuius rei frui cupit, etiam contribuatur ad illius rei necessariam conseruationem. Secundo, Nulla aequitas postulat, ut quis cum damno suo mutuet: ergo tantum exigere potest, quantum est necessarium ad damnum vitandum: & consequenter quantum opus est pro domo conducenda, pro stipendiis ministrorum; pro libris, &c. atque haec non possunt commodius exigi, quam si singuli pro ratione mutui contribuatur, cum enim ad eos simul sumptos hoc onus pertineat, debet distribui in singulos pro ratione commodi, quod ex monte percipere volunt. Nullo tamen modo potest aliquid exigi ut mons augeatur, vel ut dominus illius ditior fiat, ut recte Medina quaest. 10.

194

Hinc sequitur, etiam hominem priuatum posse huiusmodi montem instituire, etiam si pecuniam illam sub onere alicuius census accepisset; & exigere à mutuataris quantum opus est, ut se indemnem praestet, etiam si 8. vel 10. in 100. ab illis soluenda essent: dum enim hoc totum in commodum illorum agit, & veluti negotium illorum utiliter gerit, potest exigere quantum opus est ut se indemnem praestet. Negotium eorum utiliter geri, patet; quia tunc non soluerent nisi 8. vel 10. cum iam soluant 33. & in quibusdam locis 44. vel 45. Nec obstat, quod eo amplius exigatur, quod diutius sortem retinet; quia par est ut illi plus ad onera montis contribuatur qui diutius illius commodis fruuntur, quorumque pignora diutius custodiuntur. Denique non obstat, quod illi, qui dant pignora, in quibus nihil molestiae (ut catenam auream vel annulum) tantum soluant, quantum qui dant molestiora, ut vestes: quia debet certa quadam & aequabilis ratio erga omnes constitui, quando enim ob varias circumstantias non potest ubique seruari aequalitas, sufficit aliquid generatim determinari, quod maxime videatur accedere. Ex his patet responsio ad rationes Soti & Caietani.

Ex dictis patet, valde oprandum & adlaborandum esse, ut passim per oppida huiusmodi montes, sublati usurariis, qui ubique dominantur, & plebem exhauriunt, excitentur. Inde enim multiplex utilitas in Reipublica proueniret. Primo, Impediretur peccatum usurae, Deo & hominibus valde detestabile. Secundo, Pecunia remaneret in patria, cum iam aliò exportetur: quia usurarij ferè sunt exteri, qui sedem saepe mutant, & ubi euaserint opulenti, in suas regiones redeunt. Tertio, incolae pecunia affluentes haberent locum ubi secure & fructuose eam possent collocare, emendo census super monte fundatos: tales enim census essent optimi & securissimi. vn-

de numquam desissent qui pecuniam copiose conferrent. Quarto, Homines tenuiores, in omni euentu ad sua negotia possent statim habere pecuniam numeratam, idque mediocri detrimento, soluendo 6. 7. 8. 9. vel 10. in 100. aut etiam multo minus. nam credibile est successu temporis multos fore, qui hocce census sint condonaturi, vel testamento relicturi, aut alias summas legaturi: sicque sensim montem ad magnas opes perueniturum, ut tandem seipsum, sine notabili contributione mutuatariorum, possit sustentare, sicut in multis Italiae locis accidisse videmus. Quinto, Venditis pignoribus, restitueretur quod sortem & detrimenta excedit: cum usurarij totum pretium pignoris, etiam si multo plus valeat, sibi reseruent. Vide plura de hisce montibus in Appendice ad finem huius Operis annexa.

DYBITATIO XXIV.

Vtrum si usurarius, qui mihi sit debitor 100. librarum, assignet mihi solutionem petendam ab eo qui usura nomine ei debet tantumdem, possim acceptare & exigere.

Quod possim, Probatur Primo, quia Antuerpia & passim per orbem dantur & acceptantur tales assignationes, nec quisquam sibi facit scrupulum: itaque videtur hoc usu gentium receptum. Secundo, Quia nullam facio iniuriam debitori usurarij. si enim mihi non soluisset, debuisset soluere usurario. Tertio, Si iste velit repetere usuras quas mihi soluit, semper habebit recursum ad usurarium, cui eas primo debebat: & ita nihil ego ei damni intulisse censebor.

Resp. tamen & Dico Primo, Me non posse tali assignationem exigere, si mihi certo constet illam usuratio nullo modo deberi.

195
Non possum
exigere.

Probatur Primo, Quia communis sententia DD. est, famulum usurarij non posse exigere usuras nomine sui domini, eo quod non debeatur: ergo neque creditor usurarij potest eas exigere: non enim hic minus exequitur iniquam exactionem, nec minus exigit indebitum, quam famulus.

Secundo, Ipse usurarius non potest eas exigere; & si exigit, peccat contra iustitiam, & tenetur ad restitutionem, ut omnes fatentur: ergo nec creditor usurarij potest. patet consequentia, quia creditor usurarij non habet plus iuris in illum, quam ipse usurarius: cum non exigit illas nisi ex vi chirographi, & iuris, quod usurarius in illum transtulit, quod ius nullum fuit, sicut & chirographum iniquum.

Tertio, Creditor usurarij eodem titulo illas exigit, quo ipse usurarius exigeret, nempe tamquam debitas pro usu pecuniae ab usurario mutuatae: (sicut si tibi sint debita 100. à Petro causa venditionis, & mihi soluas chirographo Petri, exigam illa 100. titulo venditionis, quo tibi debentur) atqui exigere illas eo titulo quo exigit usurarius, est iniquum: ergo creditor usurarij iniuste exigit.

Quarto, Si tyrannus, qui Reipublicam vi oppressit, debeat tibi 1000. & det assignationem super subditos, quibus iniusta tributa imposuit,

non potes ab eis solutionem exigere; cuius non est alia ratio, quam quod tyrannus nullum ius ad illa habeat, ac proinde nec alteri dare possit: ergo similiter si usurarius vel alius iniquus oppressor assignet solutionem super eos, qui nihil ei iure debent, non potes illos convenire.

Quintò, Qui solvit usuras creditori usurarij, potest solum repetere; & si alia ratio ei non superpetat, vti occulta compensatione: quod signum est, ei factam iniuriam non solum ab usurario, sed etiam à creditore. Antecedens patet, tum quia si solvisset usurario, posset repetere, & vti compensatione erga illum: ergo etiam dum solvit creditori usurarij, qui eodem iure sciens & prudens ab illo exigit, potest repetere & vti compensatione: tum quia non est translatum dominium illa solutione, sicut enim non transfertur dominium usurarum in usurarium, qui proprio nomine illas exegit, ita neque in illum, qui nomine & iure usurarij; præsertim cum hic etiam sciat non subesse titulum.

196
Teneatur ad
restit. primo
loco.

Ex dictis sequitur Primò, Eum, qui ex vi talis chirographi solutionem accepit à debitore usurarij, teneri ad restitutionem primo loco; quia teneri ratione rei acceptæ, quamdiu pecuniam eius apud se habet: ea autem alienata teneri solum secundo loco, nempe si usurarius, qui principalis est auctor damni per contractum usurarium, & in cuius commodum facta est solutio ipsius creditori, non restituerit.

Secundò, Possit utrumque conveniri & cogi per Iudicem ad restitutionem, ratione iniustæ actionis, per quam damnum alter accepit, qui enim damnum à pluribus per iniuriam accepit, ita ut singuli in solidum sint obstricti, potest à quolibet eorum compensationem exigere, prout illi commodius fuerit, nec teneri inter eos ordinem servare, quamvis ipsi inter se ordinem tenere debeant: nam ratione iniuriæ habet immediatè ius in singulos. Neque potest Magistratus impedire ne usura soluta repetatur, quia Clemens V. approbante Concilio generali, excommunicat omnes Iudices & Magistratus, qui statuunt vel iudicant, ut usura, cum repetuntur, non restituantur, ut patet Clement. vnica, de usura.

Ad argu-
menta.

197

Ad primum Respondeo, Apud Christianos, vbi usura puniuntur, non acceptari à viris probis tales assignationes, quando constat eas non deberi. Sed quia plerumque præsumuntur iustæ, eò quod non constat de contrariò, idè passim illis fit solutio, vbi autem usura communiter fiunt, non est mirum eas acceptari, sed hæc consuetudo non facit illud licitum, cum sit corruptela contra ius naturæ.

Exigere il-
las est in-
iuria.

Ad secundum, Nego nullam fieri iniuriam dum exiguntur illæ usura: exigere enim id quod nullo titulo est debitum, idque non gratia soluentis, ut ei commoderetur, sed gratia exigentis, est vera iniuria, & solutio non minus fit iniuræ, quam si fieret ipsi usurario, cum eodem titulo fiat. Accedit, quod si iste non exigeret, posset adhuc pecuniam retinere. Denique quia exiguntur à creditore usurarij tamquam iniustum debitum: quia etiam in se fit iniuria, cum usurarij titulus approbetur.

Ad tertium, Etiam si idem damnum accepturus erat per usurarium: tamen hoc non excusat alterum; tum quia fortè non tam citò; tum quia sicut usurarius illud iniuste intrulisset, & fuisset

obligatus ad restituendum, ita qui loco illius infert, iniuste agit & teneri ad restitutionem.

Dico Secundò, Si mihi non constat illam iniusto titulo exigendam, eò quod proximus non sit condemnandus usura, nisi res sit evidens, possum tali assignatione vti, & exigere solutionem. Probatur Primò, quia quando res non est evidens, possum inducere in animum, subesse causas, ob quas iuste possit exigi per meum debitorem, ac proinde me etiam posse exigere. Secundò, Quia cum intur mercatores plerumque fiat solutio per assignationes, si propter aliquod leve dubium vel suspitionem deberent reculare assignationes, non possent inter se tractare, si tamen iustæ rationes dubitandi occurrant, inquirenda primum est veritas, vel assignatio reculanda, manente tamen dubio post debitam inquisitionem, potes eam suscipere, quia in dubio, proximus non est extendendus usurarius, sed iustus negotiator: ac proinde eius assignatio putanda est iusta, si tamen postea contrarium detectum fuerit, debeo esse paratus restituere, illo non restituente; nisi tempus viucapioni necessarium effluerit. Simile est in emptione rei, de qua dubito an sit furtiva, seu an venditor eam iure possideat, de quo vide supra cap. 14. dub. 4.

Petes, Quid si ipse usurarius vel alius iniquus possessor pecuniam ab aliquo iniuste accepit, & eam mihi solvat, teneor ne eam restituere ei, cui scio iniuste extortam vel surreptam?

Resp. Si mihi constat hanc pecuniam materiam alienam esse, in rigore Iuris teneor eam restituere. Primò, Quia dominium non est translatum in usurarium, vti suppono; neque etiam in me, quia non potest usurarius rei alienæ in me dominium transferre, ac proinde nullum ius habeo ad eam retinendam. Secundò, Dominus illius pecuniæ potest eam sibi vindicare, vbi cumque eam inuenit, etiam per occultam compensationem, accipiendo æquivalens à possessore illius, quod signum est me teneri ad eius restitutionem; præsertim si sciam, eum, qui eam dedit, non restitutum æquivalens. Tertio, si equum, vestem, vel aliam rem, quam in specie scio esse Petri, non possum retinere invito Petro, cur possum retinere pecuniam, quam in specie ipsius esse scio? Quarto, Non habeo vllum alium titulum ad eam retinendam, quam illum quem habebat iniquus possessor, à quo eam accepi; sed ille non habebat iustum titulum ad eam retinendam, supposito quod non voluerit domino reddere aliam æquivalentem: ergo nec ego habeo vllum titulum iustum illius retinendæ, supposito quod nec ego nec ille habeat voluntatem restituendi domino æquipolentem. Quintò, Acceptum à fure, vel alio iniquo possessore, restituendum est vero domino, omnium DD. sententia, nisi vel contractum cum fure mox dissolvas, ne amittas pretium rei: vel certò scias furem domino restitutum æquivalentem, quod ipsi æquè placeat ac res sua. Neque hic excipienda pecunia, quia omnes generatim loquuntur de re aliena, & eadem est ratio pecuniæ, & aliarum rerum quæ functionem recipiunt, seu quæ in numero, pondere & mensura consistunt.

Dices, Dominus huius pecuniæ parè curat cui hi materiales nummi dentur; quia non idèò redidit ipsi conditio peior, quædiu prior iniquus possessor est solvendo; nam æquè facile potest recuperare rem suam: ergo non censet sibi vllam à

me

198

199
Si scio hanc
pecuniam
esse alienam,
teneor eam
restituere.

200
Obiatio.

me fieri iniuriam, si ego hanc pecuniam, mihi à priore iniquo possessore numeratam, acceptem.

Resp. Illum parum curare cui illa pecunia numeretur; quia ille, cui numeratur, manet similiter obligatus ad eam restituendam, saltem ratione rei acceptæ. non enim per hoc quod permittit eam alteri numerari, & ratam habet illam numerationem, intendit cedere iure suo quod in rem ipsam habet, aut liberare alterum obligatione, quam ex rei alienæ usurpatione contrahit. Idem dicendum de omnibus rebus functionem recipientibus: nam si quis eas accipiat gratis, vel contractu oneroso ab iniquo possessore, sciens esse alienas, tenetur ratione rei acceptæ vero do-

mino; etiamsi domino perinde sit in quem hæc res fuerit alienata. Vnde patet, si is, cui hæc pecunia numeratur, eam acceptet cum animo non restituendi, etiam eo euentu, quo prior possessor nolle restituere, cum facere iniuriam vero domino, cuius illa pecunia erat; non enim potest eam acceptare, nisi cum animo restituendi, in euentum quo prior nolle restituere. Idem dicendum de ijs qui emunt pignora, quæ sciunt esse in specie aliena, utpote pro solis vñuris accepta; sed hoc vix vñquam constare potest: putantur enim vendita pro sorte & vñuris; quæ venditio factis est ad transferendum dominium in vñurarium, et si teneatur pretium supplere.

CAPVT VIGESIMVMPRIMVM.

De Emptione & Venditione.

D. Thomas q. 77.

Habet 21. Dubitationes.

DUBITATIO PRIMA.

Quid emptio, venditio, negotiatio, & hæc quibus prohibita.

RESPONDEO, Emptio defini potest, pactio pretij pro merce; Venditio, pactio mercis pro pretio. colligitur ex L. 1. n. de contrahenda emptione. vbi tria requiruntur pro forma seu substantia huius contractus, merx, pretium, & mutuu consensus.

Merx.

Merx vocatur quauis res vendibilis. tales sunt res omnes mobiles & immobiles, actiones & iura, quæ pecunia æstimari & comparari solent. Item omnia bona præsentia & futura, simul sumpta. hæc enim vno actu vendi possunt, etiamsi non possint donari, vt colligitur ex L. Stipulatio hoc modo concepta. 61. n. de verb. obligat. quia per talem venditionem non impeditur libera facultas testandi; cum possit de pretio testari: impeditur vero per gratuitam donationem. Pari modo merx & res vendibilis est hereditas iam delata: non tamen ea quæ nondum delata est, vt quæ expectatur ab homine viuente; huius enim venditio est irrita, utpote contra bonos mores, vt patet ex L. 1. de hereditate vel act. vendita.

Pretium.

Pretium verò est nummus seu pecunia: hæc enim inuenta est vt sit mensura & pretium omnium, quæ in contractus humanos veniunt; vt docet Aristotel. lib. 5. Ethic. cap. 5. Neque hæc per se merx esse potest, aut instar mercis vendi, nisi ratione materiae, vel circumstantiæ, quæ ipsius rationi sit extrinseca: vt quia vetus, quia pulchra, quia commoda ad transferendum, quia absens, quia difficilis recuperatu, &c. Ante vñum nummi non erat emptio vel venditio, sed solum permutatio, vt d. L. 1. n. de contrahenda emptione, habetur; sed quia ea res erat incommoda, inuenus est nummus.

Est pactio. Hoc ponitur loco generis, quia emptio & venditio sunt species pactionis: vel potiùs partes vnius integræ pactionis; quæ sit species pactionis in genere, nam ex emptione & venditione fit integrum pactum; quod consensum duorum intrinsecè includit. istæ autem partes, etsi distinctæ sint, tamen se mutuò respiciunt, adeò vt

altera sine altera non possit intelligi: sicut in alijs rebus accidit.

Porro consistit hic contractus in nuda pactione, seu conuentione partium: nec requirit ad sui substantiam traditionem rei aut pretij; quia solo consensu perficitur, vt dictum est supra cap. 17. dubit. 2. & habetur d. L. n. de contrahenda empt. in fine. vnde inter absentes contrahi potest, & per nuntium, & per literas, vt ibidem dicitur. vt tamen transferatur dominium per hunc contractum, requiritur traditio, vt constat ex cap. 3. dubit. 3. vnde non secuta vtriusque traditione, censetur adhuc incompletus; quia etsi secundum substantiam perfectus sit, non tamen habet vltimum suum complementum, ad quod contrahentes peruenire intendunt. Hinc quando emptioni aut venditioni poena aliqua apponitur, ea intelligenda est de actibus vtriusque per traditionem completis, nisi expressè legislator aliud intendar. Pari modo non requiritur stipulatio; quia est contractus bonæ fidei: nec scriptura; nisi partes ante vel in contractu ita velint ad maiorem securitatem: & tunc censentur suspendere suum consensum extremum, donec conuentio scripto sit consignata & relecta, vt docet Gomezius tom. 2. cap. 2. num. 17.

Perficitur consensu.

Cum dicitur, pretij pro merce & mercis pro pretio, indicatur aperte, hunc contractum esse reciprocum, & requirere re promissionem, seu mutuuum consensum. Hac parte distinguitur tum à donatione & promissione liberali, tum ab omnibus alijs contractibus, in quibus fit commutatio inter alia quàm inter mercem & pretium: vt est permutatio, mutuuum, & omnes contractus innominati. item locatio, & conductio: res enim, quæ dicitur locari vel conducì, non datur pro pretio, sed solum conceditur ad vñum: quamuis vñus ipse quodammodo vendi videatur, quia pro pretio conceditur. sed propriè non dicitur vendi; quia non tam vñus ipse, quàm res vñda, proponitur in contractu.

Est contractus reciprocus.

Distinguitur ab alijs.

Petes, Quid si pro re aliqua detur pecunia & res,